

Rom Rau Yo Paulu Iwode Pang Di Rom I

Paulu Iwete Lo Ponana Ki Pang Di Rom

¹ Au Paulu awodo rau naiti. Ngan au i ayei urata ben kapraingi ke Yesu Kirisi, inbe Maro ye taunu ipootau bet ayei aposol a bet nen ngan awetewete bingi dook mata ki pang di tooltool.

² Mukot yege ni nga, ngan Maro ipamede betanga ye bingi dook mata tani a iken, le ipaposi pang di Maro koonoo, motong la tiwode ilo ye rau mison ke Maro nga.

³ Ngan bingi dook mata tani in iwete ye Natunu. Ye in iyei tool dawa ben idi nga, inbe ipa ye rara yo ke Dawiti i.

⁴ Inbe ye kene yo imadit mulu ye ni ke matenge ye in nga, ngan Maro Amunu Silene ipaposi ben ye in Maro Natunu yo gurana ki mai mata i. Ngan Natunu tani in Yesu Kirisi yo Tool Mai kiidi i.

⁵ Inbe ye urata yo Kirisi iyeii paidi i, in la le Maro lono pau a iyei dada dook mata pau, inbe ipootau bet ayei aposol ki ye i. Ngan nen le iwangau bet la awetewete bingi dook mata ke Kirisi pang di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, a bet nen ngan titara lodi medana panga inbe titoo betanga ki. Inbe Maro ikaua urata tani in pau nga, ngan bet nen a ayei di tooltool tina le tiyitmaka Kirisi ene le ilo ete.

⁶ E ang di tooltool yo kanepi malala mai Rom nga, ngan ang ngan Maro ikiu ang bet kayei di tooltool ke Yesu Kirisi lapau.

⁷ Ngan rau i awode pang ang di tooltool le imot ke Rom yo Maro lono pang mai san, inbe ipootang panga ye taunu nga. Ngan nen le apatarau nen, bet Tamada Maro iye Tool Mai Yesu Kirisi ole lodi pang a tiyei dada dook mata pang, inbe tiyei ang le kanepe ye lo silene kidi.

Paulu Lono Bet Ikamata Di Rom

⁸ Kulkulunu bet amadit ye wodenge rau i nga, ngan ole awete lo ponana kiau pang Maro yo asung panga i, in ye ang ngan le imot. Le moolmool, au i awete lo ponana kiau panga ye Yesu Kirisi ene, yesoo bingi kiang yo katara lomu medana panga i, in ipa a ingaua ni mai i le imot oo.

⁹ Ngan Maro yo araia lok le imot bet ayei urata panga inbe awetewete pang di tooltool ye bingi dook mata ke Natunu i, in lon galanga yau nen, bet kanakana ngan au i lok tutang ye pataraungu kiau.

¹⁰ Inbe ye pataraungu kiau tina nga, ngan atoro Maro bet anam mulu be, bong dookoot nga ikarata dada sa pau bet amala pang yang. Le kumata bet Maro lono dook mata bet amala nga, ngan ole mala akamatang pa.

¹¹ Ngan apatarau nen nga, yesoo au i lok bet le mala akamatang pa, a bet nen ngan mala apamedang ye so dook mata yo Maro Amunu Silene ikap sorok pang ye lo ponana ki nga. Le lok bet mala alonang nen, a bet nen ngan kakodo le kamede ye lomu medana yo kataru pang Kirisi i.

¹² Ngan nen le dada yo au lok bet tatoo in nen, ang lapau ole kapamedau, a bet nen ngan ayang taparlon a tapamedidi atu atu ye lo medana kiidi yo tataru i.

¹³ Ang di diek nga, au i lok bet lomu galanga dook nen, lal alunu la lok kaua urata bet amala akamatang pa ye nga, bong so kapala pombe a iparamau mai san a atu ye geingi la le se dookoot nga. Ngan au lok bet mala alonang, a bet nen ngan urata kiau yo bet ayei kataunu yang nga, ngan ole itar kanono dook mata, dawa ben urata kiau yo ayei a itar kanono ye di tooltool kapala yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga.

¹⁴ Ngan au i, Maro ikaua urata pau bet awetewete bingi dook mata pang di tooltool nga le imot. Le akamata ben urata kiau tani in nen, bet la awetewete bingi dook mata tani pang di tooltool yo tiwete Girik koodi nga, inbe pang di tooltool yo tiwete Girik koodi tiap nga, ngan lapau. Inbe la awetewete pang di tooltool yo lo galanga kidi mai mata nga, inbe pang di tooltool yo taukadi lo galanga nga, ngan lapau.

¹⁵ Ngan ye punu in la le au i lok mede mai mata bet le mala awetewete bingi dook mata pang ang di tooltool yo kanepe Rom nga, ngan lapau ye i.

*Dada Yo Bet Tatoo A Bet Nen Ngan Tanepe
Le Noonoodoo Ye Maro Matana I*

¹⁶ Nen le au i moomook ye bingi dook mata ke Kirisi tiap, yesoo bingi dook mata tani in dada yo bet Maro ikap di tooltool a ipamulu di ye so dook tiap yo bet igarung di i. Moolmool, in dada tani yo itaru a bet nen ngan ye gurana ki yo mai mata in nga, ngan ole ipamulu di tooltool le imot yo titara lodi medana pang Kirisi nga. Kulkulunu ngan ipaposo dada tani in pang di Yuda a ipamulu di ye, inbe dookoot nga ipaposi pang di tooltool yo

tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan a ipamulu di ye lapau.

¹⁷ Inbe bingi dook mata tani in iwete paidi ye dada dook mata yo bet tatoo nga, ngan Maro ole iyei idi le tanepe ben di tooltool noonoonoo ye matana nga. Ngan dada tani yo bet tatoo a bet nen ngan tanepe le noonoodoo ye Maro matana in nen, bet kanakana ngan tatara lodo medana panga le ikenen leu. Le dawa ben tina yo Rau ke Maro iwete nga, “Tool yo bet iyei tool noonoonoo ye matak i, in ole itara lono medana pau le ole inepe ye nepongo yo ipa ye Maro i.”[☆]

Maro Katen Malmal Pang Di Tooltool Yo Tiyei Sennene Nga

¹⁸ Maro ipitnail bet ye in katen malmal pang di tooltool le imot yo tiwala muridi panga nga, inbe pang di tooltool yo titu ye geingi dada dook tiap nga. Di ngan, ye dada dook tiap kidi yo tiyei nga, ngan tiyakala di tooltool kapala le lodi galanga ye betanga moolmool tiap. Ngan nen le kate malmal ke Maro tani in ipa ye malala ki a isi pombe mallangana bet igarung di.

¹⁹⁻²⁰ Inbe di tooltool tina lodi galanga ben Maro la inepe i, yesoo ye taunu ipitnail pang di ye so yo tikamata ye matadi nga. Moolmool, di tooltool ke bet tikamata Maro ye matadi tiap, bong ye kene yo itar so le imot a pompombe ye lang le tana nga, ngan di tooltool tikamata so tina yo itar nga, ngan lodi galanga nen, bet ye in gurana ki mai le mai san. Ngan ye in dawa ben so tina yo itar nga tiap, bong ye in Maro tani yo itar di a tinepe i. Le di

[☆] **1:17** Abakuk (Habakuk) 2:4

tooltool yo tikamata so yo itar nga, ngan ke bet tiwete bet di ngan lodi galanga ye Maro tiap, ngan tiap.

²¹ Le di ngan lodi galanga ben Maro inepe, bong tiyitmaka ene ben ye in Maro nga tiap, inbe tiwete lo ponana kidi panga tiap lapau. Inbe so yo lodi kaua urata ye mai mata nga, ngan so sorok yo taukan punu nga. Ngan nen le di ngan lodi sarrara ye dada ke Maro yo moolmool nga.

²² Inbe di ngan tiwete bet di tapdi ngan la di tooltool lo galanga nga, bong tiap, di ngan tiyei ben di tooltool kapakapa yo taukadi lo galanga nga.

²³ Ngan nen le tiwala muridi pang Maro yo inepe nen le taukan matenge i. Ye in ene mai san ke bet di tooltool tipayiti, bong lodi bet tisung panga tiap, le tika rata tomonai so kannungadi dawa ben di tooltool yo ke bet timmata nga, inbe di man le asara yo kedi pai nga, inbe di asara kapala yo tika rau ye katedi nga, ngan a tisung pang di.

²⁴ Ngan la Maro ilele di tiap, bong igege di a sila di leu tinepe, a bet nen ngan titoo dada dook tiap ke sennene yo lodi kaua urata ye nga. Nen le tigarung di tapdi tiye di diedi tinidi ye dada dook tiap ke bauk yo giri leu ye Maro matana nga.

²⁵ Di ngan tiwala muridi pang betanga moolmool ke Maro, inbe tila la titoo betanga yo ke kaplungunu nga. Nen le lodi bet tisung pang Maro yo itar so nga le imot, in tiap, bong tisung inbe tikau urata pang so tina yo Maro itar di nga. Di ngan tiyei nen, bong lod galanga nen, bet tool tani yo itar so tina nga i, in ye la ene mai ke

bet tayitmaki le ikenen leu le taukan motingi i. Moolmool.

²⁶ Ngan tina yo tiyei nen nga, ngan la le Maro ilele di tiap, bong igege di a sila di leu tinepe, a bet nen ngan titoo dada dook tiap ke tana yo tinidi iyolo di bet la tiyei nga. Ngan so yo tiyei nga, ngan dook tiap le dook tiap ki taunu le ke bet moomoodi ye. Nen le di garup kidi timot ye dada dook mata yo bet tiye di niditoooro tiken ye i, inbe tila a la tiye di diedi garup kapala tiken ye dada ke kerenge.

²⁷ Inbe gaongo leu, di tamoto kidi ngan lapau timot ye dada dook mata yo bet tiye di rimadi tiken ye i, inbe tinidi iyolo di mai san bet tila ye di diede tamoto kapala la tiye di tiken ye dada yo ke kerenge i. Ngan di tamoto tina tiye di diede tamoto kapala tiyei googoodi nen nga, le tikapsap ye dada dook tiap ke bauk yo ke bet moomoodoo ye nga. Ngan nen le urata masngana pompombe pang ye di, le ole tisolole lo ige sennene kidi tina ngan kootoonoo.

²⁸ Inbe nangan leu tiap, bong di ngan lodi tar bet betanga moolmool yo ke Maro, in so sorok, le lodi panga tiap. Nen le Maro ilele di tiap, bong igege di a sila di leu tinepe, a bet nen ngan titoo dada dook tiap yo di tapdi lodi kaua urata ye nga, ngan leu, inbe tiyei dada dook tiap yo Maro iwete bet tiyei be nga.

²⁹ Di ngan, dada dook tiap matana matana ngan ipon ye di. Le kanakana ngan tiyei dada dook tiap ke sennene, inbe tiyei dada dook tiap pang di tooltool a tigarung di ye, inbe dada dook tiap yo ke matadi so in iso pang di, inbe tikap urata masngana pang di tooltool kapala. Inbe di ngan

matadi gorengana ye so kidi diedi a lodi dook tiap pang di, inbe tiraumatamata di tooltool a timmata, inbe tiwete betanga yo ke kate malmal nga, inbe tikap llungunu ye di tooltool. Inbe di ngan tipasa mur ye di tooltool,

³⁰ inbe tillung pang di diedi a tigarung edi, inbe tinepe ben koi ke Maro, inbe di ngan lodi dook tiap pang di tooltool kapala a tigarung di ye betanga, inbe di tapdi koodi payit di bet edi maimai ye di tooltool kapala. Inbe kanakana ngan lodi kap gogo dada paunu bet tiyei soo so yo dook tiap nga, inbe tisak betanga kidi tamadi le tinadi.

³¹ Inbe di ngan taukadi lo galanga dawa ben di tooltool kapakapa, inbe betanga kidi yo tiwete ngan sa yo bet titoo dook le imot nga tiap, inbe taukadi lodi yo dook mata pang di tooltool kapala nga, inbe di ngan lodi mulumulu ye di tooltool kapala a tilon di, ngan tiap lapau.

³² Ngan Maro itoo dada dook mata ki yo noonoonoo i, a itara betanga medana atu ye di tooltool ke geingi dada dook tiap yo nen nga. Le betanga medana ki tani in nen, di tooltool yo tiyei dada dook tiap nga, ngan dook mata bet timmata a tilledi. Ngan di tooltool tina ngan lodi galanga ye oo, bong tisitoo geingi dada dook tiap kidi tina, inbe di ngan lodi ponana ye di tooltool kapala yo tiyei dada dook tiap ben di, ngan lapau.

2

Maro Ikarata Betanga Kidi Tooltool Ye Dada Dook Mata Noonoonoo

¹ Ong in tool balai a le kumata dada yo di tooltool kapala tiyei, ngan kuwete dada ngan dook tiap

a bet nen ngan dook mata bet Maro iyemenai di ye nga? Ngan in urata kiong tiap! Ngan kumata bet kuyei nen nga, ngan ken kumatong dook leu, yesoo ong taum in kuyei dada dook tiap dawa ben yo di tiyei nga. Le dada yo kuwete ke bet Maro iyeii pang di i, in dawa ben ong in nga kuwete bet nen ngan iyei dada gaongo leu pong lapau. Ngan nen le ye kene yo bet ikarata betanga kiong ye in nga, ngan ole kuwete balai a bet nen ngan kusuru yemenaingi yo ke Maro i?

² Ngan idi nga lod galanga nen, bet Maro in ikarata betanga kidi tooltool ye dada yo moolmool in leu. Le di tooltool yo tiyei dada dook tiap ben yo awete nin pang koot nga, ngan ole Maro ikarata betanga kidi a iyemenai di le lo ige dada dook tiap kidi tina ngan kootoonoo.

³ Ngan nanga, ong in kuwete bet nga dook mata pang Maro bet iyemenai di tooltool kapala ye dada dook tiap kidi yo tiyei nga, bong ong taum in kusitoo geingi dada dook tiap gaongo leu. Le lom tar balai, ong in ole kusuru masngana ye lal yo Maro itaru bet ikarata betanga kidi tooltool a iyemenai di ye i, too? Tiap yege!

⁴ Nga gelei, lom galanga ye yo Maro lono pong mai san a iyei dada dook mata pong nga, ngan tiap, too? Ngan ye in itoko too katene a inamong le iyemenai ong tarrai tiap, bong nga gelei, lom galanga ye tiap, too? Nga gelei, dada dook mata tani yo iyeii pong i, in o kumata ben so sorok nga, too? Ngan Maro iyei dada nen pong nga, ngan bet nen a matam too, inbe kuportaka lom a kugege dada dook tiap tina yo kuyei nga.

⁵ Bong kutom mede san le lom bet kuportak a

kugege dada dook tiap kiong tina, ngan tiap. Ngan tina yo kuyei nen nga, le ong taum kuyolo pong bet kusolo kate malmal ke Maro ye lal yo bet iyemenai di tooltool ye i. Ngan ye lal tani, in Maro ole ikarata betanga kidi tooltool ye dada yo dook mata in leu, ngan nen le ole iyemenai di le lo ige dada dook tiap kidi tina.

⁶ Le moolmool, Maro ole ikap so pang di tooltool atu atu ye soo urata yo tiyei, ngan kootoonoo.

⁷ Nen le di tooltool kapala yo tisitoo geingi dada dook mata nga, ngan di la bet Maro ikaua nepongo dook mata yo taukan motingi in pang di nga. Yesoo, di ngan titoo dada yo Maro ole lon ponana ye di, inbe iyitmak edi le ilo ete ye nga. Inbe di ngan tikapge bet tinepe dook, a bet nen ngan Maro ikap di lo iye di tinepe so ye lulngana yo iken nen le taukan motingi i, in lono.

⁸ Bong di sima tooltool yo tisitoo geingi dada dook tiap nga, ngan di la bet Maro ole katen malmal pang di inbe ole iyemenai di le dook tiap yege nga. Yesoo, di ngan lodi pang di tapdi leu, inbe lodi bet titara lodi medana ye betanga moolmool ke Maro tiap, bong titoo dada yo dook tiap nga.

⁹ Ngan nen le di tooltool le imot yo tiyei dada dook tiap nga, ngan ole tinepe ye lo madoko ye masngana maiyoko yo bet tisola i. Ngan so tani in ole pombe pang di Yuda mugu, lo ngan bet pang di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga.

¹⁰ Bong di tooltool le imot yo tiyei dada dook mata nga, ngan ole tiye Maro tinepe lulngana lono. Inbe ole iyitmak edi le ilo ete kaiye, inbe ye in ole ikaua lo silene ki pang di le tinepe ye lo silene dook mata. Ngan dada dook mata tani, in

ole iyeei pang di Yuda mugu, lo ngan bet pang di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga.

¹¹ Yesoo, Maro iyeei dada gaongo leu pang di tooltool nga le imot.

¹² Moolmool, di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan tikap wer yo Maro iwete pang Mose a iwodo, nga tiap. Le Maro o ke bet ikarata betanga kidi ye sennene kidi yo tikapsap ye wer kidi Yuda, nga tiap, bong ole iyemenai di ye dada dook tiap ke sennene yo tiyei nga. E di Yuda, ngan tinepe ye wer ke Maro yo ikap pang Mose nga, ngan parmana, le kumata le bet titoo wer tina ngan tiap nga, ngan Maro ole iyemenai di.

¹³ Ngan ole nen, yesoo di tooltool yo tilongo sorok wer ke Maro yo ikap pang Mose nga, ngan la bet tiyei tooltool noonoonoo ye Maro matana, nga tiap, bong di tooltool la titoo wer dook mata nga, ngan la bet Maro iwete di ye tooltool noonoonoo nga.

¹⁴ Le kakamata, di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan lodi galanga ye wer yo Maro ikap pang Mose, ngan tiap. Bong kumata bet di ngan tiyei soo so yo ben wer tina iwete nga, ngan ipitnai di ben di ngan lodi galanga ye dada yo dook mata nga, inbe ye dada yo dook tiap pang di bet tiyei, ngan lapau. Di ngan taukadi wer,

¹⁵ bong kumata bet di tapdi tiyei dada tina yo Maro lono bet tatoo nga, ngan ipapos di nen; betanga yo iken ye wer ngan Maro itar lo lodi oo. Ngan nen le lodi yo iwetewete pang di ye soo so dook mata inbe soo so dook tiap i, in iwono di ye urata kidi yo tiyei nga. Le kumata bet tiyei dada dook tiap nga, ngan ole tiyetai nen nga tikapsap.

Bong kumata le bet tiyei dada dook mata nga, ngan ole tiyetai nen nga tikapsap tiap.

¹⁶ Ngan pang dama ni ye lal yo Maro itaru in nga, ngan ye in ole iyemenai di tooltool le imot ye dada dook tiap kidi yo tiyei nga. Inbe ye lal tani in Maro ole itara Yesu Kirisi bet ikarata betanga kidi tooltool ye urata le dada dook tiap kidi yo tiyei a iken sollono nga. Nen le i betanga yo kanakana ngan aweta pang di tooltool ye bingi dook mata, in naii.

Di Yuda Inbe Wer Yo Maro Ikap Pang Di Nga

¹⁷ Ang di tooltool yo kawete bet ang ngan di Yuda nga, ngan au i betanga kiau bet awete pang ang atu atu nen. Ong in lom tar nen bet ong i tool noonoonoo ye Maro matana, yesoo ikap wer ki pang sasa kiong yo Mose i. Inbe ong in kuyitmakong a kuyei ne, “Maro ipootam am di Yuda nga panga, le di tooltool ki la am nga.”

¹⁸ Inbe ong in lom galanga ye dada yo Maro lono bet kuyei nga oo. Inbe ong in lom galanga ye dada yo dook mata nga, inbe dada yo dook tiap nga, yesoo ong in di tooltool tipatomonai ong ye wer ke Maro.

¹⁹⁻²⁰ Ngan tina Maro ikap wer yo ipaposo lo galanga ki, inbe betanga moolmool iken lono, ngan pang sasa kiong yo Mose i, ngan le ong taum lom tar ben ong in tool dook mata ke bet kupitnaia dada moolmool ke Maro pang di tooltool yo tinepe ben di mata kis nga. Inbe ong in kuwete bet betebetanga kiong ole iyei ben sul a ipitnaia dada ke Maro pang di tooltool yo tinepe todo lono nga lapau. Inbe lom tar lapau bet ong in tool dook mata ke bet kukarata di tooltool yo taukadi lo

galanga ben di kapakapa nga, inbe kupatomonai di kakase yo maimai tiap nga.

²¹ Ngan nanga, ong in kupatomonai di tooltool kapala, e nga gelei a ong taum kupatomonai ong tiap nga? Le kumata, ong in kuwetewete pang di tooltool bet ken tipinau be, e nga gelei a ong taum in kupinau nga?

²² Inbe kuwete pang di tooltool bet ken tiyei dada dook tiap ke bauk be, e nga gelei a kuyei dada dook tiap ke bauk nga? Inbe ong in kuwete bet di kai padodo yo di tooltool tisung pang di nga, ngan so dook tiap ki taunu, e nga gelei a kula kupinau so ye rumu yo di tooltool tire pang di kai padodo nga?

²³ Ngan ong in kutiki le kuwete pang di tooltool bet Maro ikap wer ki pang ang Yuda, bong kutoo dook tiap, ngan la le kugarungu Maro ene ye nga.

²⁴ Le dawa ben tina Rau ke Maro iwete nga, “Dada dook tiap kiang yo kayei nga, ngan iyei di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap, ngan le tiwete betanga dook tiap a tikan paseme Maro ene ye.”[☆]

²⁵ Ngan kumata le bet kutoo wer ke Maro dook le ikenen leu nga, ngan dada ke koranga tiniidi in ke bet ilonong dook mata san. Bong kumata le bet kutoo wer ke Maro tiap nga, ngan dada ke koranga tiniidi in so sorok, le ong in kuyei dawa ben di tooltool yo tikoro tinidi tiap nga.

²⁶ Kumata le bet di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap a tikoro tinidi tiap, ngan bet titoo dada dook mata noonoonoo yo ke wer nga, ngan ole

[☆] **2:24** Esai (Aisaia) 52:5; Isikel (Esekiel) 36:22

gelei ye di? Di ngan Maro ole ikamata di ben di ngan di tooltool yo tikoro tinidi koot nga.

²⁷ Nen le di tooltool tina yo tikoro tinidi tiap, bong titoo wer dook le imot nga, ngan ole tipaposing ye dada dook tiap yo kuyei nga. Le Maro ole iyemenai ong ye dada dook tiap kiong tina, yesoo ong in kuwete bet lom galanga dook ye wer ke Maro yo iwete pang Mose a iwodo nga, inbe tikoro tinim, bong ong in tool ke garungunu wer.

²⁸⁻²⁹ Ken lom tar bet ong in tool kidi Yuda ye yo tikoro tinim leu, ngan be. Yesoo, tool moolmool kidi Yuda, in tool la lono iken galangana ye Maro matana i. Inbe ken lom tar bet dada ke koranga tiniidi i, in so yo tiyeyi ye di tooltool tinidi leu le iyei tarkilanga pang di ben di nga tooltool ke Maro, ngan be. Yesoo, tarkilanga moolmool yo bet di ngan tiyei tooltool ke Maro ye i, in nen; ole tiportak lodi a tila ye Maro. Ngan nen le betanga ke wer yo tiwodo a iken ye rau nga, ngan la ke bet iportak di tooltool lodi nga tiap, bong Maro Amunu Silene, in la bet iyei di tooltool a tiportak lodi i. Moolmool, tool yo tarkilanga dook mata nen iken ye i, in lono bet di tooltool kapala lodi ponana ye a tiyitmak ene, ngan tiap, bong bet Maro lon ponana ye a iyitmaka ene.

3

Maro Iyei So Yo Iwete Bet Iyei Nga Le Itoo Koonoo

¹ Le tina au i awete pang nen, ngan o ke bet kator a kayei ne, “Kumata bet nen nga, ngan gelei yidi Yuda? Soo so bet ole ilonidi le tallos di tooltool

kapala ye Maro matana i? Inbe dada ke koranga tiniidi i, in ilonidi balai?”

² Ona, dada dook mata mata alunu la Maro iyei pang di Yuda a ilon di ye nga. Kulkulunu yege ngan ikap betanga ki yo ye taunu iwetewete, ngan pang di.

³ Moolmool, di tina ngan kapala tiyei so yo tiwete bet tiyei nga, le titoo koodi tiap. Ngan kumata bet titoo betanga yo tipamede pang Maro, ngan tiap nga, ngan ole gelei, Maro lon kalli so yo ipamede betanga ye bet iyei nga, too?

⁴ Tiap yege! Di tooltool le imot nga tiwete ngan tillung, bong Maro in iwete nga, ngan ole itoo betanga ki le lo itara kanono moolmool. Le dawa ben tina yo Rau ke Maro iwete nga,

“Maro, ong in kutoo dada dook mata noonoonoo nga leu, inbe kupapos di tooltool ye sennene kidi.

Ngan nen le di tooltool ole tikamata mallanga nen, betanga yo kuwete pang di nga, ngan moolmool le imot.

Ngan kumata le tiwete bet kullung pang di nga, ngan ole kullos di ye lal yo ke karatanga betanga i.”[☆]

⁵ Au i lok galanga nen, di tooltool kapala yo lodi kaua urata ye dada ke tana i mata nga, ngan ole tiwete googoodi a tiwete nen, “Kumata le bet dada dook tiap ke sennene yo amyeyi, ngan bet ipaposo dada dook mata noonoonoo ke Maro le pombe mallangana nga, ngan ole tawete balai? Nga ole tawete bet Maro in o iyei dada dook tiap la le katen malmal a iyemenai am ye sennene kiam tina nga, too?”

[☆] 3:4 Rau ke Woungu (Buk Song) 51:4

⁶ Tiap yege! Maro in tool noonoonoo, le ikarata betanga kiidi Yuda ye dada dook mata yo moolmool in leu. Ngan nen le ye in ke bet ikarata betanga kidi tooltool ke tana i a iyemenai di ye dada dook tiap kidi yo tiyei nga.

⁷ Le tina Maro iwete bet ole iyemenai idi Yuda ye sennene kiidi nga, ngan ole tool sa lon wetewete nen, “Kumata le bet allung nga, ngan ole ipitnaia Maro nen, betanga yo iwete ngan moolmool le imot. Le dada dook tiap yo ayei nen nga, ngan ke bet iyeyi di tooltool le tikamata nen, Maro in itoo betanga ki moolmool, ngan la ole tiyitmaka ene le ilo ete ye nga. Ngan kumata bet nen nga, ngan nga gelei a iyemenai au ben au i tool ke geingi sennene nga?”

⁸ Bong matamu too dook ye betanga tani yo lon wetewete ye i. Ngan dawa ben ole tawete ne, “Idi nga ole tayei dada dook tiap ke sennene, a bet nen ngan dada dook mata yo Maro iyeyi in ole pombe mallangana.” Ngan di tooltool kapala tisopo koodi pau a tiwete bet au i betanga yo awetewete nga nen. Ona tiap, au i awete nen tiap, bong awete nen, di tooltool yo tiwetewete ye dada nen nga, ngan dook mata bet Maro iyemenai di ye urata dook tiap kidi tina ngan kootoonoo.

Tool Atu Sa Yo Noonoonoo Ye Maro Matana, Ngan Tiap

⁹ Ngan nanga, ole tawete bet idi Yuda nga tallos di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, too? Tiap yege! Yesoo, mugu ngan au i awete betanga galangana pang nen, bet idi tooltool nga le imot, di Yuda inbe di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda

tiap nga, ngan idi le imot nga tanepe la sennene parmana.

¹⁰ Le dawa ben tina yo Rau ke Maro iwete nga,
 “Ni tool sa yo dook mata noonoonoo ye Maro
 matana, ngan tiap,
 le mala bet tool atu sa, ngan tiap yege.

¹¹ Inbe ni tool sa yo lon galanga ye dada ke Maro,
 ngan tiap.

Inbe tool atu sa yo lono mai san bet lon
 galanga ye Maro, ngan tiap lapau.

¹² Di le imot ngan tiwala muridi pang Maro,
 le di le imot ngan sa yo dook mata ye Maro
 matana, ngan tiap.

Ni tool sa yo iyei dada dook mata, ngan tiap,
 le mala bet tool atu sa, ngan tiap yege.”[✧]

¹³ “Betanga kidi yo tiwete a ipas ye koodi nga,
 ngan ikini biana dawa ben gomo ke tool
 matene yo koon panganga i.

Ngan tiwete nga, ngan medi ru a tillung di diedi ye
 betanga.”[✧]

“Inbe betanga yo ipas ye koodi a bet tigarung di
 tooltool ye nga,
 ngan dawa ben bar ke moto dook tiap.”[✧]

¹⁴ “Inbe di ngan koodi ipon ye betanga dook tiap
 yo bet tigarung di diedi ye nga.”[✧]

¹⁵ “Inbe di ngan kedi bese bet palbe leu be la
 tirau di tooltool a timatamata.

¹⁶ Ngan ye ni nangai bet tila pang ye nga, ngan
 la tigarung so inbe tiyei di tooltool le lodi
 madoko.

[✧] **3:12** Rau ke Woungu (Buk Song) 14:1-3 [✧] **3:13** Rau ke Woungu
 (Buk Song) 5:9 [✧] **3:13** Rau ke Woungu (Buk Song) 140:3 [✧] **3:14**
 Rau ke Woungu (Buk Song) 10:7

17 Inbe lodi galanga ye dada dook mata yo bet tiye di diedi tigauagaua a tinepe ye lo silene, in tiap.”✧

18 “Di ngan titattadaia Maro ye gurana ki yo bet iyemenai di ye, in tiap.”✧

19 Ngan idi le imot lod galanga nen, soo so yo wer ke Maro iwetewete ye nga, ngan iwete paidi Yuda yo tanepe la wer ki parmana nga. Nen le wer ki tina yo ikap paidi nga, ngan bet ipaposidi lo mallangana pang Maro ye lal ke karatanga betanga, le idi nga ke bet tawete toko betanga sa bet koodoo sukalidi ye nga tiap. Le ye kene tani in di tooltool yo tinepe ye tana i nga, ngan di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap, ngan di leu tiap, bong idi Yuda lapau, idi le imot ole iyemenai idi ye dada dook tiap kiidi yo tayei nga.

20 Ngan nanga, tool sa ke bet iyei tooltool noonoonoo ye Maro matana ye yo itoo wer, ngan tiap. Bong wer tina ngan ipaposidi le imot ngan nen le lod galanga ye sennene kiidi yo tayei nga.

Dada Yo Bet Tayei Tooltool Noonoonoo Pang Maro Ye I

21 Bong dookoot nga, Maro ipitnaia dada san yo bet tayei tooltool noonoonoo ye i, in paidi oo. Ngan dada tani, in ye toongoo wer tiap, bong betanga yo Maro ikap pang Mose nga, inbe betanga yo di Maro koonoo tiwodo a lo iken ye Rau ke Maro nga, ngan iwetewete paidi ye.

22 Ngan dada tani, in ye lodo medana yo tataru pang Yesu Kirisi i. Nen le di tooltool le imot yo titara lodi medana pang Kirisi nga, ngan Maro

✧ 3:17 Esai (Aisaia) 59:8 ✧ 3:18 Rau ke Woungu (Buk Song) 36:1

ole iyei di le tiyei ben di tooltool noonoonoo ye matana. Le dada tani gaongo leu la Maro iyeii pang di Yuda, inbe di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga.

²³ Yesoo, di tooltool le imot ngan tiyei dada dook tiap ke sennene. Inbe di le imot tikapsap ye toongoo dada moolmool yo ke Maro nga, ngan la le tinepe manga mooloo ye Maro lulngana yo mai san i.

²⁴ Bong Maro lono pang di tooltool a iyei dada dook mata pang di, le ye urata yo Yesu Kirisi iyeii i, in la le iwete di ben di ngan tooltool noonoonoo ye matana i. Ngan urata dook mata tina yo iyei paidi nga, ngan ipa ye urata kiidi tiap, bong iyei sorok paidi ye lo ponana ki, yesoo Yesu Kirisi iraiia tinini mai i le imot bet tiraumate a iyimidi ye.

²⁵ Le Maro iyawara Kirisi a isi pombe mallangana, inbe ye taunu in iyei ben so ke paroranga pang Maro, a bet nen ngan Maro o ke bet iyemenai di tooltool ye sennene kidi yo tiyei nga, ngan tiap. Le di tooltool yo titara lodi medana pang Kirisi tani yo rara ki imati ke kai palasingi kaini in nga, ngan Maro igiri sennene kidi. Ngan Maro iyei nen nga, ngan bet nen a ipitnaih ben ye in itoo dada dook mata yo noonoonoo i. Yesoo, ye kene yo Kirisi isi tiao nga, ngan Maro inepe le itoko too katene dook mata nen le iyemenai di tooltool ye sennene kidi yo tiyei mugu, ngan tiap.

²⁶ Inbe dookoot yege nga, dada tani yo Maro iyeii i, in bet ipitnaih ben ye in itoo dada dook mata noonoonoo lapau. Nen le di tooltool yo titara lodi medana pang Yesu nga, ngan Maro ole iyei di le tiyei ben di tooltool noonoonoo ye matana.

²⁷ Le bet nen nga, ngan sei tool ke bet iyitmak ene ye yo itoo wer dook, ngan la le Maro iweta ye tool noonoonoo nga? Tool siap, yesoo ye in igiri sennene kiidi, ye yo tatoo wer dook mata le imot, nga tiap, bong ye lo medana kiidi yo tataru i.

²⁸ Nen le idi nga tatara lodo medana nen, sei tool yo itara lono medana pang Kirisi i, in la bet Maro iweta ye tool noonoonoo i. Bong ye dada yo ke toongoo wer, in tiap.

²⁹ Too gelei, Maro in Maro kiidi Yuda leu, too? E di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan ye in Maro kidi tiap, too? Tiap, ye in Maro kidi tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap, ngan lapau,

³⁰ yesoo Maro ataleu la inepe i. Inbe ye in ole iwete di Yuda yo tikoro tinidi koot inbe titara lodi medana pang Kirisi nga, bet di ngan tooltool noonoonoo. Inbe di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap a tikoro tinidi tiap nga, ngan ole iwete di bet di ngan tooltool noonoonoo lapau ye lodi medana yo titaru dawa ben am nga.

³¹ Ngan tina am nga amwetewete ye dada ke tarungu lodo medana pang Kirisi nga, ngan ole gelei, bet amgarung wer ke Maro a ilene, too? Tiap yege! Bong am nga amtara lomam medana, inbe ye dada kiam yo nen nga, ngan am nga ke bet ayei soo so yo wer iwete pam ye nga.

4

Awaram Itara Lono Medana Le Maro Iweta Ye Tool Noonoonoo

¹ Nga ole tawete balai ye Awaram yo sasa kiidi Yuda i? Ye in itoo soo dada a le Maro iweta bet ye in tool noonoonoo nga?

² Ngan kumata le bet Maro iwete Awaram ye tool noonoonoo ye urata dook mata yo iyei nga, ngan ole ye taunu iyitmaka ene ye di tooltool matadi. Bong ye Maro matana, ngan ke bet iyitmak ene ye dada yo nen, ngan tiap.

³ Ngan nanga, ole lomu tut ye betanga yo tiwodo a iken ye Rau ke Maro nga. Ngan iwete nen, “Awaram in itara lono medana pang Maro, ngan la le Maro iweta ye tool noonoonoo nga.”✧

⁴ Ngan kumata le tool atu bet iyei urata nga, ngan ole tool kuto mai ki ikap balingi panga. Ngan balingi tina ngan ikap sorok panga ye lo ponana ki tiap, bong ikap panga ye urata kootoonoo ki.

⁵ Bong kumata bet tool ikodo le imede ye urata ki yo iyei, ngan tiap, bong itara lono medana pang Maro tani yo iwete di tooltool ke geingi sennene bet di ngan tooltool noonoonoo in nga, ngan ye in Maro ole iweta ye tool noonoonoo ye lo medana ki tani yo itaru panga i.

⁶ Nen le gaongo leu ben Dawiti iwete ye di tooltool yo Maro igiri sennene kidi a iwete di ye tooltool noonoonoo ye matana nga. Ngan Dawiti iwete bet di tooltool yo tikodo le timede ye urata kidi tiap, inbe Maro iyei dada nen ngan pang di nga, ngan di la lodi ponana mai san pang Maro nga. Le tina Dawiti iwete nen,

⁷ “Di tooltool yo Maro igiri urata dook tiap kidi nga, ngan lodi ponana, yesoo di ngan Maro iyei urata dook mata pang di.

Moolmool, di ngan lodi ponana,
yesoo Maro igiri sennene kidi a ilene oo.

✧ 4:3 Pudu (Stat) 15:6

⁸ Inbe di tooltool yo Tool Mai lon tut sennene kidi mulu tiap le o ke bet igarung di ye tiap nga, ngan lodi ponana, yesoo di ngan Tool Mai iyei urata dook mata pang di.”[✧]

⁹ Ngan dada dook mata tani yo Maro iyeii pang di tooltool le lodi ponana ye i, in pang di tooltool yo tikoro tinidi, ngan leu tiap, bong pang di tooltool yo tikoro tinidi tiap, ngan lapau. Yesoo, idi nga lod galanga nen, Awaram itara lono medana pang Maro, ngan la le ye lo medana ki tani nga, ngan Maro iweta ye tool noonoonoo ye matana nga.

¹⁰ Le lomu tar bet Awaram inepe ye soo dada, motong Maro iweta ye tool noonoonoo nga? Lomu tar bet tikoro Awaram tinini, motong la Maro iweta ye tool noonoonoo nga, too iweta ye tool noonoonoo mugu? Ngan ye in tikoro tinini mugu, motong la Maro iweta ye tool noonoonoo, nga tiap, bong tikoro tinini tiao, inbe Maro iweta ye tool noonoonoo.

¹¹ Le Awaram iyei tool noonoonoo ye lono medana yo itaru pang Maro, in mugu, motong la Maro ikaua momo ke koranga tiniidi in panga, a bet nen ngan iyei ben tarkilanga panga nen; ye in tool noonoonoo ye matana. Nen le ye in ben sasa kidi tooltool le imot yo tikoro tinidi tiap, bong titara lodi medana pang Maro nga. Inbe imugu pang di nen, a bet nen ngan di tooltool tina ngan di lapau ole Maro iwete di ye tooltool noonoonoo ye lodi medana yo titaru panga i.

¹² Inbe gaongo leu, ye in sasa kidi tooltool yo tikoro tinidi nga lapau. Ngan tina Awaram itara

✧ 4:8 Rau ke Woungu (Buk Song) 32:2

lono medana pang Maro mugu, motong la tikoro tinini nga, ngan la le ye in imugu pang di tooltool yo tikoro tinidi nga leu tiap, bong titara lodi medana lapau le titoo kene nene ye lo medana ki yo itaru i.

¹³ Mukot yege ni nga, ngan Maro ipamede betanga medana pang Awaram bet iye di sasa ki ole tikaua tana mai i le imot. Ngan nanga, ye in ipamede betanga medana tani pang Awaram ye yo itoo wer ki dook le imot nga, ngan tiap, bong ye lono medana yo itaru pang Maro a le iweta ye tool noonoonoo i.

¹⁴ Ngan kumata le di tooltool yo titoo wer ngan di leu la bet tikap so yo Maro ipamede betanga ye nga, ngan dada ke tarungu lodo medana in ben so sorok, inbe so yo Maro ipamede betanga ye nga, ngan ole taukan kanono. Le kumata bet nen nga, ngan ole takap soo so yo Maro ipamede betanga ye nga tiap,

¹⁵ yesoo idi le imot nga takapsap ye wer, le kate malmal ke Maro iken yidi. Moolmool, kumata le bet wer iken tiap nga, ngan matin nga le taukada busunu.

¹⁶ Ngan nanga, so yo Maro ipamede betanga ye i, in ipa ye lodo medana yo tataru panga i, yesoo ye in lono bet iyei dada dook mata pang di sasa ke Awaram nga le imot. Le dada tani in o iyeii pang di Yuda yo titoo wer ngan leu tiap, bong ole pang di tooltool yo titara lodi medana panga le gaongo ben ke Awaram, ngan lapau. Ye in idi tooltool le imot yo tataru lodo medana nga, ngan sasa kiidi.

¹⁷ Le dawa ben tina Rau ke Maro iwete nga, “Au i ole ayei ong le kuyei sasa kidi tooltool ke

tana maimai alunu.”✧ Le ye Maro matana nga, ngan ye in iyei ben idi tooltool le imot yo tataara lodo medana nga, ngan sasa kiidi. Inbe itara lono medana pang Maro nen; bet ye in ke bet iyei di tooltool yo timmata nga le timagur mulu, inbe ye in iwete leu, ngan so yo pompombe tiao nga, ngan ole pompombe.

¹⁸ Ngan dada dook tiap bet igarungu Awaram ye so yo itar matana ye a inam nga. Bong Awaram itara lono medana, inbe ikodo le imede ye so yo itar matana ye a inam nga, ngan la le ye in iyei ben sasa ke di tooltool ke tana maimai alunu nga. Le dawa ben tina Rau ke Maro iwete nga, “Di sasa kiong nga ole alunu le alunu san.”✧

¹⁹ Moolmool, Awaram tani in lon galanga ben ye in rai ki 100 a iyei konga le tinini gurana ke bet itara kase tiap. Inbe ye in lon galanga lapau ben rimana Sara, in iyei konga a tanga ki ikis le ke bet ipasui tiap lapau. Bong Awaram ikodo le imede ye lo medana ki yo itaru pang Maro bet ole ikaua kase panga i.

²⁰ Ngan nen le lon rru a igege lo medana ki yo itaru pang Maro ye so yo ipamede betanga ye, in tiap. Bong ikodo le imede ye lo medana ki yo itaru i, in le ikenen leu, inbe iyitmaka Maro ene ye so yo bet iyeei panga i.

²¹ Inbe ye in lon galanga moolmool nen, bet Maro in gurana ki mai san ke bet iyei so le imot yo ipamede betanga ye bet iyei nga.

²² Ngan ye punu in la le Maro iweta bet ye in tool noonoonoo ye matana i.

✧ **4:17** Pudu (Stat) 17:5 ✧ **4:18** Pudu (Stat) 15:5

²³ Ngan betanga yo tiwodo a iken ye Rau ke Maro a iwete bet Awaram in Maro iweta ye tool noonoonoo nga, ngan iwete ye yetaleu tiap,

²⁴ bong idi tooltool yo tatara lodo medana nga lapau. Nen le idi tooltool yo tatara lodo medana panga bet ye in ipamaditi Tool Mai kiidi Yesu ye ni ke matenge nga, ngan ye in iwetidi ye tooltool noonoonoo lapau.

²⁵ Inbe ye in itara Yesu la di tooltool bedi a bet nen ngan tiraumate a imata ye sennene kiidi. Inbe ipamaditi le lo imagur mulu, a bet nen ngan iyei idi le taye ben di tooltool noonoonoo ye matana.

5

*Dookoot Nga Tanepe Ben Koi Ke Maro Mulu Tiap,
Bong Taye Tagauagaua Dook Mata*

¹ Ngan lo medana kiidi tani yo tataru pang Maro i, in dada tani yo bet iwetidi ye tooltool noonoonoo ye matana i. Ngan nen le dookoot nga idi ngan tanepe ben koi ki mulu tiap, bong taye tagauagaua a tanepe ye lo silene dook mata. Ngan tanepe dook mata nen, yesoo Tool Mai kiidi Yesu Kirisi, iyei urata bet ilonidi ye.

² Ngan ye urata tani yo Kirisi iyei i, in idi nga ke bet tatara lodo medana pang Maro nen, bet ole iyei dada dook mata paidi. Le moolmool, idi nga takodo le tamede ye lo medana kiidi yo tataru panga i. Inbe lod ponana, yesoo tatar matada a tanam bet Maro ikau idi bet lo taye tanepe ye lungana.

³ Ngan nen leu tiap, bong lod ponana ye kene yo tasolo urata moonoo ke masngana ye in lapau. Yesoo, lod galanga nen, ye kene yo tasolo urata moonoo ke masngana ye in nga, ngan bet nen a ipamedidi ye dada yo bet takodo le tamede a tasolo urata moonoo ye i.

⁴ Inbe lod galanga nen, kumata bet takodo le tamede bet tasolo urata moonoo le lo imot nga, ngan ole ilonidi le idi nga taye ben di tooltool moolmool yo Maro itouo di koot nga. Ngan kumata bet tanepe le idi nga taye ben di tooltool moolmool yo Maro itouo di koot nga, ngan ole iyei idi le tatar matada a tanam ye so dook mata yo bet ikap paidi nga.

⁵ Inbe idi sima tooltool yo tatar matada a tanam ye so tina nga, ngan tanam sorok tiap, yesoo Maro ikaua Amunu Silene paidi a inepe lodo. Inbe ipagalanga lodo le lod galanga nen, Maro lono paidi mai san.

⁶ Le kakamata, mugu ngan idi nga taukada gurana yo bet talonidi ye nga. Bong ye lal yo Maro itaru i, motong la Kirisi isi imata a bet nen ngan ilonidi tooltool yo ke geingi sennene nga.

⁷ Ngan ang nga lomu balai, bet idi nga tool sa ole ke bet imata a bet nen ngan ilono tool yo noonoonoo i, too? Tiap! Moolmool, kumata bet tool in tool dook mata nga, ngan tool sa o ke bet iwete bet ye in ittadai tiap le ole imata a bet iloni.

⁸ Bong Maro ipitnaia lono yo paidi mai san, in mallangana nen. Ye kene yo idi nga taye dada dook tiap ke sennene ye in nga, ngan iwanga Kirisi a si imata bet ilonidi.

⁹ Ngan nanga, Maro iwetidi ye tooltool

noonoonoo nga ye rara ke Kirisi yo imati ke kai palasingi kaini i. Le idi nga lod galanga nen, Kirisi ole ikau idi a ipamulidi ye kate malmal ke Maro yo bet pombe pang di tooltool ke geingi sennene i, in lapau.

¹⁰ Le kakamata, mugu ngan idi nga taye ben koi ke Maro, bong ye matenge ke Natunu, ngan dada ke koi yo iken kataunu kiidi taye Maro in imot, inbe tagauagaua dook mata. Ngan tina yo nen nga, ngan la dookoot nga Natunu tani yo imadit mulu a inepe matana rerene le taukan motingi i, in ye la bet ole ipamulidi ye so dook tiap yo bet igarungidi i, in lapau.

¹¹ Ngan ye dada yo nen ngan leu la bet lod ponana ye, ngan tiap, bong lod ponana pang Maro ye so le imot yo iyei paidi ye Tool Mai kiidi Yesu Kirisi nga. Yesoo, ye in imata a ilonidi le dada ke koi yo iken kataunu kiidi taye Maro in imot oo, inbe taye tagauagaua dook mata.

Matenge Ipa Ye Atam, Inbe Nepongo Dook Mata Ipa Ye Kirisi

¹² Ngan nanga, mugu ngan tool ataleu la iyei sennene i, ngan le iso dada pang sennene bet ingaua ni mai i le imot. Inbe matenge pombe ye sennene ki, ngan nen le di tooltool ke ni mai i le imot tinepe la gurana ke matenge parmana, yesoo di le imot tiyei sennene.

¹³ Ngan ye kene yo Maro ikap wer ki pang Mose tiao nga, ngan di tooltool le imot tiyei sennene. Bong sennene kidi tina ngan Maro iwodo tiap, yesoo ye kene tani in ngan wer yo bet ipapos di ye sennene kidi, ngan siap.

¹⁴ Bong lod galanga nen, ye lal ke Atam le ise ye lal ke Mose nga, ngan matenge igarung di tooltool nga le imot. Ngan di tooltool tina ngan tikapsap ye betanga ke Maro dawa ben Atam, in tiap, bong le matenge yo pombe ye sennene ke Atam i, in igarung di lapau. Ngan Atam tani in inanpootoo tool yo bet pang dama ni ngan pombe i.

¹⁵ Bong so yo Maro ikauu sorok paidi ye lo ponana ki i, in dawa ben so yo Atam ikapsap a pombe ye, in tiap. Yesoo, Atam in tool ataleu, bong ikapsap ye betanga ke Maro, ngan nen le dada yo di tooltool alunu timmata ye i, in pombe ye. Bong tool ataleu Yesu Kirisi yo lono paidi mai san i, in dada tani yo Maro ikap sorok so dook mata paidi ye lo ponana ki i. Le so dook mata ke Maro yo pombe ye Yesu Kirisi i, in mai san le illoso so yo pombe ye Atam i.

¹⁶ Ngan ole awete pang mulu nen, so yo Maro ikauu sorok paidi ye lo ponana ki i, in dawa ben so yo pombe ye sennene ke tool ataleu, in tiap. Yesoo, ye sennene ataleu yo ke Atam i, in Maro ikarata betanga kidi tooltool a bet iyemenai di le imot. Bong ye kene yo di tooltool tiyei sennene alunu nga, ngan Maro lono paidi a iyei dada dook mata paidi. Ngan nen le ye so dook mata yo ikauu sorok paidi ye lo ponana ki i, in iyei idi le taye ben di tooltool noonoonoo ye matana.

¹⁷ Ngan tina tool ataleu ikapsap ye sennene nga, ngan le matenge pombe a iyei mai pang di tooltool nga le imot a igarung di. Bong Maro lono paidi a iyei dada dook mata san pang idi tooltool alunu ye tool ataleu yo Yesu Kirisi i. Inbe ye so dook mata yo ikauu sorok paidi ye lo ponana ki i, in

iyei idi le taye ben idi nga tooltool noonoonoo ye matana. Le moolmool, idi nga taye Kirisi ole tanepe ye malala ki yo ete ni, a taye tooltool kuto maimai ye lal nga le imot.

¹⁸ Ngan nanga, ye tool ataleu yo ikapsap i, in la le Maro iwete bet iyemenai di tooltool nga le imot ye i. Inbe gaongo leu, ye tool ataleu yo itoo dada dook mata noonoonoo ke Maro i, in la le Maro iyei idi le taye tooltool noonoonoo ye matana, a ikaua nepongo dook mata yo taukan motingi, in paidi le imot ye i.

¹⁹ Le moolmool, ye dada dook tiap ke tool ataleu yo isak noonoonoo in nga, ngan le di tooltool alunu tiyei ben di ngan tooltool ke geingi sennene. Inbe gaongo leu, ye dada dook mata ke tool ataleu yo ilongo betanga a itoo in nga, ngan le di tooltool alunu la Maro iwete di bet di ngan tooltool noonoonoo nga.

²⁰ Ngan wer ke Maro yo ikap pang Mose nga, ngan bet nen a ipapos sennene kidi tooltool le lo iken mallangana. Bong ye kene yo di tooltool tiyei sennene alunu le alunu san a iken mallangana nga, ngan Maro lono pang di a iyei dada dook mata pang di mai le mai san lapau.

²¹ Mugu ngan dada dook tiap yo ke sennene i, in iyei mai pang di tooltool le imot a bet irau di le timmata. Bong dookoot nga dada dook mata yo bet Maro lono paidi a iyei urata dook mata paidi ye i, in iyei mai paidi. Ngan nen le ye in ole ikaua nepongo dook mata yo taukan motingi i, in paidi, ye Tool Mai kiidi Yesu Kirisi, yo iyei idi le tanepe ben di tooltool noonoonoo ye Maro matana i.

6

Tammata Ye Sennene, Motong La Kirisi Iyei Idi Le Tamagur Mulu Nga

¹ Nga ole tawete balai? Bet taye sennene le ikenen leu a bet nen ngan Maro lono paidi mai san a iyei dada dook mata sa mulu paidi, too?

² Tiap yege! Yesoo, idi tooltool yo tatara lodo medana pang Maro nga, ngan dawa ben tool matene yo inepe la gurana ke sennene parmana mulu tiap i, le idi nga ke bet tasitoo geingi sennene tiap.

³ Too balai, ang ngan o lomu galanga tiap, too? Ngan ye kene yo idi nga tirriu idi ye in nga, ngan bet nen a ipitnai idi ben idi nga taye Yesu Kirisi tagauagaua dook mata, inbe rriungu tani in ipitnai idi ben taye tammata lapau.

⁴ Ngan la ye kene yo tirriu idi ye in nga, ngan idi nga ben tammata a tikelmai idi taye Kirisi. Ngan nen, a bet nen ngan dawa ben Kirisi yo Tamana ipamaditi ye ni ke matenge i, le idi lapau ole takaua nepongo paunu. Moolmool, Kirisi Tamana yo ene mai san le ilo ete ke bet tooltool tipayiti ye i, in ipamaditi Kirisi ye gurana ki yo mai mata i. Le gaongo leu, idi nga lapau ole tanepe ye nepongo paunu.

⁵ Le kumata bet idi nga taye Kirisi tagaua ye matenge ki nga, ngan idi lapau ole taye tagaua ye maditingi ki, a bet nen ngan idi nga tanepe ye nepongo paunu dawa ben ye i.

⁶ Le ken lomu kalli be, idi nga lodo gurunu yo ke dada dook tiap nga, ngan tipatoto le ipa ye Kirisi a ilo kai palasingi kaini oo. Ngan nen, a bet

nen ngan dada dook tiap ke sennene ngan taukan gurana yo bet igarungidi mulu nga. Ngan nen le idi nga tayeri ben di poranga pang sennene mulu tiap,

⁷ yesoo kumata bet tool atu sa imata nga, ngan ye in o ke bet inepe la gurana ke sennene parmana mulu tiap.

⁸ Ngan kumata le bet taye Kirisi tammata nga, ngan tatara lodo medana nen; idi nga lapau ole takaua nepongo paunu dook mata dawa ben ke Kirisi.

⁹ Ngan idi nga lod galanga nen, ye kene yo Kirisi imadit ye ni ke matenge ye in nga, ngan o ke bet imata mulu tiap. Nen le matenge in taukan gurana yo bet irautoo Kirisi ye i.

¹⁰ Ngan ye kene yo imata ye i, in imata ye sennene kidi tooltool, inbe imata pattu leu a imot oo, le ke bet imata mulu tiap. Bong dookoot nga imadit a imagur mulu oo, a bet nen ngan inepe inbe iyitmaka Maro ene ye nepongo ki tani.

¹¹ Ngan ye dada gaongo leu, ang tapmu ole lomu tar ben ang ngan kamot ye geingi sennene dawa ben tool matene yo inepe gurana ke sennene parmana mulu tiap i. Bong ang ngan ye urata yo Yesu Kirisi iyeyi in nga, ngan ang ngan kamadit a kamagur mulu oo, a bet nen ngan kanepene inbe kayitmaka Maro ene ye nepongo kiang tina.

¹² Ngan la ken kamalum pang dada dook tiap ke sennene a iyeyi mai pang be. Ole nen ngan tinimu yo bet imata nga, ngan ole iyolang a la kayeyi so yo dook tiap nga.

¹³ Inbe ken kamalum pang tinimu kasin ben bemu, too kemu, too matamu, too koomu, too

soomu kapala pa, a iyei ben so ke geingi urata dook tiap ke sennene, ngan be. Bong bet nen ngan kakau ang tapmu pang Maro, ben di tooltool yo ikap di ye ni ke matenge a timadit le timagur mulu nga. Le kakaua tinimu mai i le imot pang Maro dawa ben so ke geingi urata dook mata noonoonoo yo ki nga.

¹⁴ Kayei nen, yesoo kanepe wer parmana mulu tiap. Le dookoot nga gurana ke sennene in iyei kuto mai pang mulu tiap, bong Maro la iyei kuto mai pang, inbe ye in lono pang a iyei dada dook mata pang inbe ilonang a bet kayei sennene be.

Tayei Poranga Pang Dada Noonoonoo Ke Maro

¹⁵ Nga ole tawete balai? Bet idi nga tanepe wer parmana mulu tiap, bong tatoo dada yo bet Maro lono paidi a iyei dada dook mata paidi ye i, le nga dook mata bet tayei sennene, too? Tiap yege!

¹⁶ Ang ngan o lomu galanga tiap, too? Kumata bet katarang la tool atu parmana a kayei urata yo iwete pang ye bet kayei nga, ngan ang ngan kayei ben poranga pang tool tani yo kanepe parmana i. Nen le ken kakamatang dook leu, yesoo kumata le ang ngan bet kayei poranga pang dada dook tiap ke sennene nga, ngan ole iyei ang le kammata, bong kumata bet kayei poranga pang Maro a kattoo betanga ki nga, ngan ole iyei ang le kattoo dada dook mata noonoonoo yo ki nga.

¹⁷ Moolmool, mugu ngan ang nga kayei ben poranga pang dada dook tiap ke sennene. Le tawete lo ponana kiidi pang Maro ye yo dookoot nga

kayei poranga panga mulu tiap, bong karaia tinimu mai i le imot bet katoos patomonaingi paunu yo di tooltool ke Maro tipatomonai ang ye nga.

¹⁸ Ngan ang nga Maro ipamulang le kanepes gurana yo ke sennene in parmana mulu tiap, bong dookoot nga kayei ben poranga pang dada dook mata noonoonoo yo ke Maro nga.

¹⁹ Ngan au i awete le ananpootoo ye dada kidi tooltool yo tiporo di tooltool ye urata nga, ngan bet nen a patomonaingi kiau i imarra pang bet lomu galanga ye. Mugu ngan ang nga karaia tinimu mai i le imot a iyei poranga pang dada dook tiap ke bauk yo giri leu nga, inbe pang dada dook tiap yo kagarung wer ke Maro ye nga lapau. Ngan la dookoot nga ole karaia tinimu mai i le imot a iyei poranga pang dada dook mata noonoonoo yo ke Maro nga, a bet nen ngan kanepes ben di tooltool ke Maro yo ipootoo di panga ye taunu nga.

²⁰ Ye kene yo kayei ben poranga pang dada dook tiap ke sennene ye in nga, ngan taukamu lomu yo bet kayei poranga pang dada dook mata noonoonoo ke Maro ye i.

²¹ Bong atorang, dada dook tiap tina yo mugu ngan kayei, bong dookoot nga moomoomu ye nga, ngan ye kene yo kayei ye in nga, ngan soo loningi kakap ye dada tina nga i? So dook mata siap, yesoo dada yo nen ngan iyei di tooltool a timmata le tilledi a tipa so.

²² Bong dookoot nga Maro ipamulang le kanepes la gurana yo ke sennene in parmana mulu tiap, inbe dookoot nga kayei ben poranga pang Maro. Ngan tina kayei poranga pang Maro nga, ngan soo so yo kakauu bet ilonang i, in nen: Maro ole iyei

ang a kanepe le taukamu busunu ye matana, a bet nen ngan kakaua nepongo dook mata yo taukan motingi i.

²³ Ngan nanga, urata kootoonoo yo ke sennene, in matenge, bong so yo bet Maro ikauu sorok paidi ye lo ponana ki i, in nepongo dook mata yo taukan motingi i. Le moolmool, Maro ole ikaua nepongo paunu yo ipa ye Tool Mai kiidi Yesu Kirisi i, in paidi, yesoo idi nga taye tagauagaua.

7

Di Tooltool Yo Titara Lodi Medana Nga, Ngan Tinepe Wer Parmana Mulu Tiap

¹ Ang di diek nga, ang kapala ngan lomu galanga ye wer, bong o lomu kalli, too? Bet tool atu, in wer ke Maro ole iyei mai panga a inepe parmana ye kene yo inepe matana rerene ye i, in leu.

² Nga ole awete le ananpootoo nen. Kumata le garup atu bet iyooloo tamoto atu nga, ngan ole itoo wer ke kerenge dook a inepe le imede ye nintooroo ye kene yo nintooroo tani in inepe matana rerene ye i. Bong kumata le bet nintooroo imata nga, ngan garup tani in wer ke kerenge igunkala mulu tiap.

³ Ngan nen le kumata bet nintooroo inepe matana rerene go, inbe garup tani in la iyooloo tamoto san mulu nga, ngan ye in tiweta ye garup ke geingi bauk. Bong kumata le bet nintooroo tani in imata nga, ngan ye in wer ke kerenge igunkala mulu tiap. Nen le kumata bet iyooloo tamoto san mulu nga, ngan o ke bet tiweta ye garup ke geingi bauk, ngan tiap.

⁴ Le ang di diek nga, ngan gaongo leu, ang ngan kanepé gurana yo ke wer ke Maro ngan parmana mulu tiap, yesoo ye kene yo tipatoto Kirisi lo kai palasingi kaini a imata ye in nga, ngan ben ang ngan kaye kammata. Nen le ang ngan kammata oo, inbe wer taukan gurana yo bet iyei mai pang nga. Inbe dookoot nga, ang ngan kayei ben di tooltool ke tool san yo imadit ye ni ke matenge in nga, ngan bet nen a kattoo dada dook mata yo bet Maro lon ponana ye nga.

⁵ Mugu ye kene yo tatoo lodo gurunu ye in nga, ngan dada dook tiap yo iken lodo nga, ngan iyolidi bet la tayeri dada dook tiap ke sennene. Ngan wer yo igunkalidi ye dada dook tiap ke sennene i, in ipamadit lodo ye dada ke sennene, ngan le lodo mai san bet la tayeri ye tiniidi. Ngan tina nen nga, le idi nga tayeri dada dook tiap yo bet iyei idi a tammata le tapa so nga.

⁶ Bong dookoot nga, idi nga dawa ben tammata oo, le so tani yo mugu ngan iparamidi i, in iparamidi mulu tiap. Nen le idi nga, wer in taukan gurana yo bet iyei mai paidi mulu nga, le idi nga tamot ye dada gurunu ke toongoo wer yo tiwode ilo ye rau i. Ngan nen le dookoot nga tatoo dada paunu yo ipa ye Maro Amunu Silene i.

Wer Ke Maro Ipitnai Sennene Se Mallangana

⁷ Ngan nanga, nga ole tawete balai? Ole tawete bet wer ke Maro yo ikap pang Mose ngan dook tiap, too? Tiap yege! Bong ole ananpootoo yau nen, kumata le wer tina ngan bet ipapos sennene kiau tiap nga, ngan matin nga le au i lok galanga ben nga akapsap, ngan tiap. Ngan nen le ye

wer, ngan au i ole lok galanga nen, dada yo bet matak gorengana ye so kidi tooltool kapala ye i, in dada dook tiap ke sennene, yesoo wer ke Maro yo ikap pang Mose ngan iwete nen, “Ken matamu gorengana ye so kidi tooltool be.”✧

⁸ Bong ye kene yo lok galanga ben wer tina ngan igunkalau ye dada dook tiap nga, ngan iyei au le matak gorengana ye dada dook tiap matana matana a lok bet le ayei. Le kumata nga yo bet wer siap nga, ngan matin nga le sennene taukan gurana yo bet iyei idi, a bet nen ngan taye so dook tiap tina nga.

⁹ Mugu ngan ye kene yo au i lok galanga ye wer tiao nga, ngan anepe le lok pusbe, yesoo mala bet lok rru ye so yo ayei, ngan tiap. Bong yeiso bet lok galanga ye wer, ngan le pattu leu be ayetai nen, au i nga ayei sennene, le ayei ben tool yo imata koot i.

¹⁰ Le kakamata, wer tina ke Maro yo itar bet ikaua nepongo dook mata pang di tooltool, ngan la iyei di a timmata nga.

¹¹ Bong ye kene yo au i lok galanga ben wer igunkalau ye dada dook tiap ke sennene nga, ngan iyei au le lok mai san bet la ayei. Le ye dada tani i, in ben sennene ikaua llungunu yau, a la ayei sennene. Ngan tina au i ayei nen nga, ngan la wer iwete nen, au i ole amata ye sennene kiau tina.

¹² Ngan nen le ole tawete bet wer ke Maro yo ikap pang Mose ngan dook tiap, too? Tiap! Bong dook mata, yesoo ipa ye Maro ye taunu. Inbe dada yo iwete paidi ye bet tatoo nga, ngan ipa ye Maro

✧ 7:7 Pamulenge (Kisim Bek) 20:17; Wer (Lo) 5:21

lapau, le dook mata inbe itoo dada dook mata noonoonoo yo ki i.

¹³ Nga ole tawete balai? Bet wer ke Maro yo dook mata nga, ngan la igarungau a le amata nga, too? Tiap yege! Bong ye au lok yo ke geingi sennene in la iyei au a ayei sennene i. Ngan la wer yo dook mata nga, ngan iwete pau nen, bet au i ole amata ye sennene yo ayei nga. Le sennene in dada tani yo bet tapusye matenge ye i. Ngan nen le lod galanga nen, bet sennene in so dook tiap moolmool.

¹⁴ Idi ngan lod galanga bet wer yo Maro ikap pang Mose nga, ngan ipa ye Maro Amunu, bong au i tool ke tana i, inbe atoo lok yo gurunu i. Le au i, ben sennene ikau au panga, inbe anepe parmana a ayei ben poranga panga.

¹⁵ Ngan nen le so yo ayei nga, ngan lok sarrara ye soo punu a le ayei nen nga. Yesoo, soo so yo lok mai san bet la ayei nga, ngan ayei tiap, bong soo so yo lok bet ayei tiap nga, ngan la ayei nga.

¹⁶ Ngan tina ayei soo so yo lok wetewete pau ye bet ayei be nga, ngan la le agaua lok le atu ye wer ke Maro bet nga dook mata.

¹⁷ Inbe lok galanga nen, dada dook tiap yo ayei nga, ngan au tauk la bet ayei ngan tiap, bong dada dook tiap ke sennene yo iken lok ngan la iyei au a bet la ayei nga.

¹⁸ Ngan au i lok galanga bet so sa yo dook mata ngan la iken ye lok yo gurunu, ngan tiap, yesoo lok bet ayei dada yo dook mata nga, bong o ke bet ayei tiap.

¹⁹ Ngan nen, yesoo dada yo ayei nga, ngan dada dook mata yo au i lok bet ayei, nga tiap. Bong dada

dook tiap yo lok bet ayei tiap nga, ngan la asitoo geingi le ikenen leu nga.

²⁰ Nen le kumata bet ayei dada dook tiap tina yo lok bet ayei tiap nga, ngan ipaposau ben au tauk la ayei, nga tiap, bong dada dook tiap ke sennene yo iken lok ngan la iyei nga.

²¹ Ngan nanga, au i apusye dada atu pombe pang yau nen. Ye kene yo bet ayei dada dook mata ye in nga, ngan dada dook tiap ke sennene se ilelau a bet ayei dada yo dook mata, ngan be.

²² Ngan au tauk i lok ponana ye wer ke Maro mai san, inbe lok bet atoo le imot.

²³ Bong akamata ben dada dook tiap atu yo iken ye tinik i, in ikapge bet irautoo dada dook mata yo lok kaua urata ye nga. Ngan nen le dada dook tiap tani in irautoo dada dook mata yo lok kaua urata ye nga, a iyei au bet ayei dada dook tiap ke sennene ye tinik mai i le imot.

²⁴ Atoo, au i tool ke lo madoko sa! Nga ole sei tool bet ikau au a ipamulau ye dada dook tiap ke sennene yo igarungu tinik mai i le imot a bet amata ye i?

²⁵ Bong awete lo ponana kiau pang Maro ye Tool Mai kiidi Yesu Kirisi ye yo ilonidi nga.

Ngan la ye lok ngan bet ayei poranga pang wer ke Maro, bong dada dook tiap kiau ke sennene yo iken lok nga, ngan iyei au le ayei poranga pang dada dook tiap yo ke sennene nga.

8

Nepongo Paunu Yo Ipa Ye Maro Amunu Silene

¹ Ngan nen le idi sima tooltool yo taye Yesu Kirisi tagauagaua nga, ngan o ke bet Maro iyemenai idi ye sennene yo taye koot, ngan tiap.

² Ngan awete nen, yesoo idi nga, Maro Amunu Silene yo ikaua nepongo paunu paidi i, in la ikau idi ye dada dook tiap ke sennene yo bet iyei idi a tammata i. Ngan iyei nen ye urata ke Yesu Kirisi yo taye tagauagaua i.

³ Ngan wer ke Maro yo ikap pang Mose nga, ngan ke bet ilonidi a bet nen ngan tamot ye geingi dada dook tiap ke sennene, ngan tiap, yesoo lodo yo gurunu in taukan gurana yo bet idi tatoo nga. Bong so yo ke bet wer ilonidi ye tiap nga, ngan la Maro iyei nga. Ngan la le Maro itoo dada san mulu in nen; iyawara Natunu Yesu Kirisi a isi tana i, le si iyei tool a tinini dawa ben idi tooltool yo tayei dada dook tiap ke sennene nga. Nen le ye Natunu tani in tinini nga, ngan iyeii ben so ke paroranga, a Maro iyemenaii ye dada dook tiap ke sennene yo kiidi nga.

⁴ Ngan iyei nen, a bet nen ngan dada dook mata noonoonoo yo ke wer nga, ngan idi nga ole tatoo dook le imot. Idi nga tayei nen nga, ngan ye yo tanepe ngan tatoo dada dook tiap ke lodo gurunu ngan tiap, bong ye yo tanepe ngan tatoo dada yo ke Maro Amunu Silene nga.

⁵ Ngan di sima tooltool yo tinepe ngan titoo di tapdi lodi nga, ngan kanakana ngan lodi kaua urata mai san ye so kidi yo lodi bet tiyei nga. Bong di sima tooltool yo tinepe ngan titoo Maro Amunu Silene nga, ngan lodi kaua urata mai san ye so yo Maro Amunu Silene lono bet tiyei nga.

⁶ Inbe di sima tooltool yo kanakana ngan lodi

kaua urata mata ye soo so yo di tapdi lodi panga nga, ngan ole matenge pombe pang di. Bong di tooltool yo kanakana ngan lodi kaua urata mata ye soo so yo Maro Amunu lono panga nga, ngan di la bet tiye Maro tinepe ye nepongo dook mata yo taukan motingi i, inbe Maro ole ikaua lo silene ki pang di ye lal tani in.

⁷ Inbe di tooltool yo lodi kaua urata mata ye soo so yo di tapdi lodi panga nga, ngan di ngan tiyei ben koi ke Maro. Ngan nen, yesoo di ngan o ke bet timalum pang wer ke Maro a ipasongosongo di, ngan tiap, inbe di ngan o ke bet titoo wer ke Maro pitiap yege.

⁸ Inbe di tooltool yo titoo di tapdi lodi a tiyei dada dook tiap ke sennene yo lodi gurunu iwetewete pang di ye bet tiyei nga, ngan o ke bet tiyeie so sa yo dook mata nga bet Maro lon ponana ye, ngan tiap.

⁹ Bong ang ngan katoos ang tapmu lomu a kayei dada dook tiap ke sennene yo lomu gurunu iwetewete pang ye bet kayei, ngan tiap, yesoo kumata bet Maro Amunu Silene inepe lomu nga, ngan ang ngan katoos Maro Amunu Silene a kayei dada dook mata yo iwetewete pang ye bet kayei nga. Ngan kumata le tool atu bet Maro Amunu Silene, yo Kirisi iwanga a isi i, in inepe lono tiap nga, ngan ye in tool ke Kirisi tiap.

¹⁰ Bong kumata bet Kirisi inepe lomu, ngan ole kanepene ye nepongo dook mata yo taukan motingi i. Moolmool, kanomu nga ole kammata, yesoo kayei sennene, bong ole kanepene ye nepongo dook mata tani, yesoo ang ngan Maro iyei ang le kayei ben di tooltool yo noonoodi ye matana nga.

¹¹ Inbe kumata bet Maro Amunu Silene yo ipamaditi Kirisi ye ni ke matenge a imagur mulu i, in bet inepe lomu nga, ngan tool tani yo ipamaditi Kirisi ye ni ke matenge i, in ole ipamaditang lapau a ikaua tinimu paunu pang. Ngan ole iyei nen ye gurana ke Amunu Silene yo inepe lomu in.

¹² Ngan la ang di diek nga, idi nga urata ki-idi yo bet tayeiga nga, ngan nen; bet tanepe ngan tatoo dada dook tiap ke sennene yo lodo gurunu iwetewete paidi ye bet tayeiga, ngan tiap. Bong tanepe ngan tatoo dada dook mata yo Maro Amunu Silene iwetewete paidi ye bet tayeiga nga.

¹³ Ngan kumata bet kanepa le katoo dada dook tiap ke sennene yo lomu iwetewete pang ye bet kayeiga nga, ngan ole kammata. Bong kumata bet katoo dada ke Maro Amunu Silene a kamot ye geingi dada dook tiap yo iken lomu nga, ngan ole kanepa ye nepongo dook mata yo taukan motingiga i.

¹⁴ Yesoo, di tooltool yo Maro Amunu Silene imugu a irara di nga, ngan di ngan Maro di natunu.

¹⁵ Le moolmool, yesoo ang ngan kakaua Amunu Silene yo ke bet iyeiga ang a katattadaii, in tiap. Le ang ngan ke bet kanepa la tattadaingiga parmana a kayeiga ben poranga ki mulu, ngan tiap. Bong ang ngan kakaua Maro Amunu Silene yo iyeiga ang le kayeiga ben Maro di natunu i. Ngan tina Maro Amunu Silene tani in inepe loda nga, le iyeiga idi le koodoo pang Maro nen, "Alei Tamak, ong in au tauk Tamak."

¹⁶ Inbe Maro Amunu Silene tani in iwetewete a ikata suanga ye dada yo lod wetewete paidi ye nen, bet idi nga Maro di natunu.

¹⁷ Ngan nanga, kumata bet idi nga natunu moolmool nga, ngan Maro ole ikap so ki yo dook mata, ngan paidi. Ngan so dook mata ke Maro tina, ngan ole takap dawa ben ede Kirisi ikap koot nga. Le kumata bet idi nga tasolo masngana ye geingi urata dook mata ben Kirisi nga, ngan idi lapau Maro ole iyitmak ede le ilo ete, inbe ole ikau idi le lo taye Kirisi tanepe lulngana lono nen a tala.

*Pang Dama Ni Ngan Maro Ole Ikau Idi
A Lo Tanepe Lulngana Lono*

¹⁸ Au i lok kaua urata mai san nen, bet masngana yo dookoot tasolo ye nepongo kiidi nga, ngan so sorok, yesoo nepongo dook mata yo bet takauu ye kene yo Maro ikau idi a lo tanepe lulngana lono ye i, in ole illos moonoo tina nga.

¹⁹ Le kakamata, so le imot yo Maro itar ye lang le tana i nga, ngan titar matadi inbe tinam bet le pang dama ni ngan Maro ipapos di sima tooltool yo di ngan natunu moolmool ngan le pombe malangana.

²⁰ Ngan so tina yo Maro itar nga, ngan ye iyei di le o ke bet tiyei soo so le imot yo Maro lono panga, ngan tiap. Inbe di ngan lodi bet tinepe ye dada dook tiap nen tiap, bong Maro la iyei di a tinepe nen i, yesoo Maro ye taunu in lono bet iyei di nen, a bet nen ngan titar matadi inbe tinam so dook mata yo Maro lono bet iyei pang di nga.

²¹ Ngan so tina yo tinam ngan nen, bet Maro ilon di a igiri dada dook tiap yo ipau di a bet igarung di le timmata a tibi nga, inbe ikap di a iyei di le tinepe dook mata ye lulngana dawa ben di natunu nga.

²² Yesoo, lod galanga nen, so tina le imot yo Maro itar di nga, ngan tisolo masngana mai a titang titang le se dookoot nga. Le di ngan tikanamaia masngana dawa ben garup kapon massingi a bet ipasui nga.

²³ Ngan nen leu tiap, bong idi taudu nga lapau, tayetaia masngana a lod tang lapau. Moolmool, idi sima tooltool yo takaua Maro Amunu Silene a iyei ben tarkilanga paidi ye soo so yo bet Maro ikap paidi, ngan lod massingi a tatang, inbe titar matada a tanam bet Maro ikau idi kan a taye di natunu moolmool nga, inbe ipamulidi ye dada dook tiap yo bet igarung tiniidi le tammata a tabi nga.

²⁴ Ngan idi nga Maro ikau idi a ipamulidi ye so dook tiap yo bet igarungidi, in oo, bong urata ki tani in itar kanono le imot tiao. Ngan la le idi nga tatar matada inbe tanam ye so dook mata kapala mulu yo takamata tiao nga. Ngan kumata bet so dook mata yo tatar matada ye inbe tanamu, in pombe koot nga, ngan ke bet tatar matada a tanamu mulu tiap, yesoo tool yo ikap so koot i, in ole gelei bet itar matana a inam go nga?

²⁵ Ngan tina tatar matada inbe tanam ye so dook mata yo takap tiao nga, ngan la tanepe le lodo pusbe dook mata, inbe tapas le tanam leu.

²⁶ Ngan gaongo leu, idi nga ye kene yo taukada gurada ye in nga, ngan Maro Amunu Silene ilonidi. Le kakamata, idi nga lod galanga ye dada dook mata yo bet tapatarau a tawete betanga mallangana ye so yo lod massingi ye mai san bet le takap, ngan tiap, bong Maro Amunu Silene la ipatarau pang Maro bet ilonidi i.

²⁷ Ngan Maro yo ikamata lodo i, in lon galanga ye soo so yo Amunu Silene bet iyei paidi nga, yesoo Maro Amunu Silene in itoo Maro lono a ipatarau bet ilon di tooltool yo ki nga.

²⁸ Inbe lod galanga nen, di tooltool yo lodi pang Maro mai san nga, ngan Maro iyei so tina nga le imot a pompombe ye dada yo bet dook mata pang di ye i. Ngan ye in iyei dada nen pang di tooltool tina yo lon tar bet ipootoo di panga ye taunu nga.

²⁹ Le moolmool, di ngan Maro lon galanga ye di mukot bet ole titara lodi medana panga, inbe ye in lon tar bet pang dama ni ngan ole iportak di le tiyei dada gaongo leu ben ke Natunu, a bet nen ngan Natunu tani in iyei kase mumuganga pang di taini budanga mai i le imot.

³⁰ Inbe di sima tooltool yo lon tar di bet pang dama ni ngan ole tiyei ben ye di natunu nga, ngan ipootoo di panga ye taunu. Inbe di tooltool tina yo ipootoo di panga nga, ngan iyei di le tinepe ben di tooltool noonoonoo ye matana. Inbe di tooltool tina yo iyei di le tinepe ben di tooltool noonoonoo nga, ngan ikaua nepongo dook mata pang di, inbe ole ikap di lo tinepe lulngana lono.

*So Sa O Ke Bet Igarungidi A Tagege Dada
Yo Bet Maro Lono Paidi Ye Mai San I, In Tiap*

³¹ Ngan nanga, ole tawete balai ye so tina yo Maro iyei paidi nga? Kumata bet Maro ikata suanga yidi nga, ngan soo so bet man igarungidi i? So siap!

³² Ngan Maro lon rutaia ye taunu Natunu in a iparama tiap, bong itaru la di koi ki bedi a tirauu le imata, a bet nen ngan ilonidi ye matenge ki.

Le kumata bet irutaia Natunu tiap nga, ngan ole gelei, irutai so kapala yo bet ilonidi ye nga? Tiap yege! Bong ole lono dook mata a iyei dada dook mata paidi, inbe ikap loningi kapala yo dook mata, ngan paidi lapau.

³³ Ngan la idi tooltool yo Maro ipootidi panga nga, ngan ole sei tool bet ikodo dama ke Maro a ipaposidi ye dada dook tiap kiidi yo tayeige nga? Tool siap, yesoo Maro in la iyei idi le tanepe ben tooltool noonoodoo ye matana i.

³⁴ Inbe sei tool bet ole iwete ngan Maro iyemena-i idi ye dada dook tiap kiidi yo tayeige nga? Tool siap, yesoo Yesu Kirisi imata ye sennene kiidi oo, motong la Maro ipamaditi a imagur mulu nga. Le dookoot nga, ye lo iwur ye Maro bene oonoo, inbe ipatarau pang Maro bet ilonidi.

³⁵ Ngan soo so bet iyeige idi a bet nen ngan ikodokala Kirisi lono yo paidi mai san i? So siap! Le nga gelei, bet di tooltool tikap masngana paidi, too bet tanepe ye lo madoko ye moonoo yo pombe pang yidi nga, too bet di tooltool tigarungidi ye yo tatoo Kirisi nga, too bet takana pitolo, too bet tayolo pirara, too bet tapusyee so dook tiap yo bet igarungidi nga, too bet tirau idi ye pul ke patokongo, ngan ole gelei, ole so tina ngan ikodokala Kirisi lono yo paidi mai san i, too? O tiap yege!

³⁶ Le dawa ben tina Rau ke Maro iwete nga,
 “Am nga di tooltool kiong,
 ngan la le ye ke kanakana ngan di koi kiong
 bet tiraumatamatam le ikenen leu nga.

Di ngan lodi tar nen,
 bet am nga dawa ben di sipsip yo tikap di a bet

tiraumatamata di nga.”☆

³⁷ Bong so tina le imot yo pombe pang yidi nga, ngan idi nga tadada podi a tallos di mai san ye Kirisi yo lono paidi mai san a ilonidi i.

³⁸ Ngan yo awete nen nga, yesoo atara lok le imede nen, bet matenge, too nepongo, too di bangabangana, too di so sidi, too so yo dookoot katai iken nga, too so yo pang dama ni ngan bet pombe nga, too so kapala yo gurana kidi maimai mata nga,

³⁹ too so yo ke ete nga, too so yo ke lopo nga, too so le imot yo Maro itar di nga, ngan sa o ke bet ikodokala dada yo bet Maro lono paidi mai san ye i, in tiap. Inbe ye in ipitnii paidi bet ye in lono paidi mai san ye soo so yo Tool Mai kiidi Yesu Kirisi iyeii paidi i.

9

Maro Ipootoo Di Yuda Bet Tiyei Ye Di Tooltool Ki, Bong Di Ngan Tiwala Muridi Pang Kirisi

¹ Au i ye Kirisi matana ngan awete betanga moolmool pang. Au i nga allungang tiap, le Maro Amunu Silene yo inepe lok a iwetewete pau ye dada dook mata yo bet atoo i, in ikata suanga yau bet betanga kiau tina ngan moolmool le imot.

² Ngan nanga, kanakana ngan au i lok madoko inbe lok massingi mai san ye di diek yo di Yuda nga.

³ Inbe au i lok bet le apusye dada dook mata sa yo bet alon di rara kiau tina ye i. Le kumata bet Maro ilonau tiap, bong itarau le anepe kaktot ye Kirisi, a bet nen ngan ilon di Yuda tina a titara lodi

medana pang Kirisi nga, ngan dook mata. Au i lok bet le iyei nen.

⁴ Di ngan di Isrel yo sasa ke Yakop nga. Inbe Maro ikap di kan le tiyei ben ye di natunu, inbe ye in ipitnaia gurana mai ki pang di a tikamata lulngana yo iken ye di i. Inbe ipamede betanga pang di ye so dook mata alunu, inbe ikap wer ki pang di. Inbe Maro ipagalanga lodi ye dada yo bet tisung panga ye bareme mai ke sungunu ye i, inbe ipamede betanga pang di bet so dook mata tani in ole ipa ye rara kidi.

⁵ Inbe sasa kidi la Awaram iye Esaka inbe Yakop nga. Inbe Kirisi pombe ye rara kidi, le iyei tooltool dawa ben di. Ngan Kirisi ye taunu in Maro, le iyei kuto mai pang so nga le imot. Ngan la tayitmaka ene le ilo ete ke bet di tooltool tipayiti a iken nen le taukan motingi. Moolmool.

⁶ Dookoot katai nga di tooltool ke Yuda alunu la titara lodi medana pang Kirisi tiap nga, bong idi nga ke bet tawete nen, bet betanga ke Maro yo ipamede pang di i, in taukan kanono nga tiap, yesoo di tooltool yo ke Isrel nga, ngan Maro ikamata di ben di le imot ngan di tooltool moolmool ke Isrel, ngan tiap.

⁷ Inbe gaongo leu ye di tooltool yo tipa ye rara ke Awaram nga. Di ngan, Maro ikamata di le imot ben di ngan sasa ke Awaram, ngan tiap, bong di kapala leu la iwete bet di ngan Awaram di natunu yo moolmool nga. Le dawa ben mugu ngan Maro iwete pang Awaram nen, “Ole Esaka di sasa ki, ngan di leu la bet akinkat di ben di sasa kiong nga.”[☆]

[☆] 9:7 Pudu (Stat) 21:12

⁸ Ngan nanga, di sasa ke Awaram yo tipasui di ye dada ke kerenge nga, ngan di le imot la bet Maro iwete di ye ye taunu di natunu, ngan tiap. Bong di sasa ke Awaram la pombe ye dada yo Maro ipamede betanga panga ye i, di ngan la Maro di natunu yo moolmool nga.

⁹ Ngan dada tani yo Maro ipamede betanga panga ye i, in naini. Iyei ne, “Kumata bet talo ye lal yo ataru a iken koot in nga, ngan ole amulu a asi, ngan rimam Sara ole ipasuiu natunu tamoto.”[✧]

¹⁰ Inbe dada ataleu nain tiap, bong matamu too ye dada yo iyeii pang Rebeka yo ipasui di natunu tamoto bokoboko pang sasa kiidi yo Esaka in lapau nga.

¹¹⁻¹² Ngan ye kene yo ipasui di natunu bokoboko tina ngan tiao nga, ngan Maro iwete pang Rebeka ye di nen, “Natum yo mumuganga i, in ole iyei urata pang natum yo kimurungu i.”[✧] Le kaka-mata, ye kene tani ngan di natunu ru tina tisi tana tiao, le tiyei toko dada sa yo dook mata too dook tiap, ngan siap. Bong tina Maro iwete nen ye di nga, ngan bet nen a ipitnaini bet ye in ipootoo kase atu ye urata ki yo iyei, nga tiap, bong ipootoo kase atu ye ye taunu lono, inbe san in tiap.

¹³ Le dawa ben tina Rau ke Maro iwete nga, “Au i lok pang Yakop mai san, bong Esau in lok panga tiap.”[✧]

¹⁴ Le nga ole tawete balai? Ole tawete bet Maro in iyei dada yo noonoonoo tiap nga, too? Tiap yege!

✧ **9:9** Pudu (Stat) 18:10, 14 ✧ **9:11-12** Pudu (Stat) 25:23 ✧ **9:13** Malaka (Malakai) 1:2-3

¹⁵ Ngan nen, yesoo dawa ben Maro iwete pang Mose nga. Iyei ne,

“Au i bet lok mulumulu ye tool atu nga, ngan ole lok mulumulu ye.

Inbe au i bet alele lok ye tool atu a bet ayei dada dook mata panga nga, ngan ole alele lok ye a ayei dada dook mata panga.”✧

¹⁶ Ngan nen le ye kene yo bet Maro ipootoo tool ye in nga, ngan ikamata tool lono a itoo, too ikamata ye urata yo iyei nga, ngan la le ipootoo ye, nga tiap. Bong Maro ye taunu lon mulumulu ye ngan la le ipootoo panga nga.

¹⁷ Ngan dawa ben betanga atu yo iken ye Rau ke Maro, in iwetewete ye Pero nga. Iyei ne, “Au i atarong le kuyei tool mai a matam kala di tooltool. Ngan ayei nen, a bet nen ngan so yo ayei yong nga, ngan ole di tooltool tikamata mallangana nen, au i gurana kiau mai san. Inbe nen, a bet nen ngan tigasagasa ek a ingaua tana mai i le imot.”✧

¹⁸ Ngan la lod galanga nen, Maro in ole lon mulumulu ye sei tool yo lono bet lon mulumulu ye i. Inbe kumata le Maro lono bet iyeie tool sa a kuton mede mata nga, ngan ole iyeii le kuton mede mata.

Maro Iyei Soo So Yo Lon Kaua Urata Ye Bet Ole Iyei Nga

¹⁹ Bong lok tar bet ang tina ngan atu ole iwete pau nen, “Ai, kumata bet Maro iyei nen nga, ngan nga gelei a katen malmal paidi ye dada dook tiap kiidi nga? Yesoo, dada yo Maro lon tar bet tool itoo

✧ **9:15** Pamulenge (Kisim Bek) 33:19 ✧ **9:17** Pamulenge (Kisim Bek) 9:16

nga, ngan sei tool iyei so le itoo lono tiap i? Tool siap, too?”

²⁰ Bong atorong nen, ong in tool balai, inbe ong in soo tool a bet kuwete gogo betanga pang Maro nga? Bor yo tikaata ye tana i, in ke bet iwete pang tool yo ikaata in nen, “Nga gelei a le kukaatau nen nga?” ngan tiap yege.

²¹ Ngan kene yo tool ke karatanga bor bet ikaata bor ye in nga, ngan gelei, ke bet ikap tana inbe itoo ye taunu lono a ikaata bor yo lono bet ikaata i, in tiap, too? Tiap! Ye in ole ikap tana yo iken gaongo nga, inbe itoo ye taunu lono a ikaata bor atu in pang urata dook mata yo bet di tooltool lodi ponana ye nga, inbe san in pang urata yo kapala nga.

²² Ngan gaongo leu, Maro in iyei dada gaongo nen. Ngan ye in lono bet ipitnaia kate malmal ki pang di tooltool yo tiyei sennene nga, inbe ipitnaini a di tooltool tikamata ben ye in gurana ki mai san ke bet iyemenai di ye nga. Bong Maro itoko too katene le katen malmal tarrai pang di tooltool yo tipasa katene, ngan tiap. Di ngan dawa ben bor yo ikaata a inam bet ipas le igarungu leu i.

²³ Ngan Maro ye yo katen malmal tarrai tiap nga, ngan bet nen a ipitnaini ben ye in ole iyei dada dook mata kaiye pang di tooltool yo lon mulumulu ye di nga. Moolmool, ye in lono bet tikamata nen; ole iyei dada yo dook mata ngan pang di, inbe ole ikap di lo tinepe dook mata ye lulngana lono. Le di tooltool tina, ngan di ngan dawa ben bor yo ikaata a inam bet iyei urata dook mata ye i.

²⁴ Inbe idi tooltool yo ipootidi panga nga, ngan ben bor tina yo ikaata bet iyei urata dook mata

ye di nga. Ngan iyei dada nen pang di tooltool ke Yuda leu tiap, bong pang di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap, ngan lapau.

25 Ngan ben tina betanga ke Osea yo iwodo a iken ye Rau ke Maro nga. Ngan iwete nen,
 “Di sima tooltool yo mugu ngan tiyei di tooltool kiau tiap nga,
 ngan dookoot nga ole akiu di ye di tooltool kiau.

Inbe di sima tooltool yo mugu ngan lok pang di mai san tiap nga,
 ngan ole awete bet di ngan lok pang di mai san.”✧

26 Inbe Osea iwete mulu nen,
 “Di tooltool ke soo malala yo Maro iwete pang di nen, ‘Ang ngan di tooltool kiau tiap nga,’
 ngan di tooltool ole tiwete ye di nen, ‘Maro tani yo inepe matana rerene nen le taukan matenge in natunu la di nga.’”✧

27 E Esai, in koonoo le kalngana mai a iwetewete ye di tooltool ke Isrel nen,
 “Moolmool, di tooltool ke Isrel ngan kinkatingi kidi ben ululu ke tiek nga,
 bong di tooltool kidi alunu tiap la bet Maro ikap di a ipamulu di ye so dook tiap yo bet igarungu di i.

28 Yesoo, Tool Mai ole itoo betanga ki yo iweta i, a iyemenai di tooltool ke tana i le lo imot palbe leu.”✧

29 Le dawa ben tina mugu ngan Esai iwete nga. Iyei ne,

✧ 9:25 Osea (Hosea) 2:23 ✧ 9:26 Osea (Hosea) 1:10 ✧ 9:28 Esai (Aisaia) 10:22-23

“Kumata le Tool Mai yo gurana ki mai san le illos
 gurana ke so nga le imot i,
 in lono dook mata bet sasa kiidi sa tinepe tiap
 nga,
 ngan matin idi nga tallede le imot dawa ben
 di tooltool ke Sodom le Gomora nga.”[☆]

*Di Yuda Titara Lodi Medana Pang Bingi Dook
 Mata Tiap*

³⁰ Le nga ole tawete balai? Ole tawete nen, di
 tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan
 tikapge bet titoo dada dook mata yo bet Maro
 iwete di ye tooltool noonoonoo, nga tiap, bong
 ngan le Maro iwete di ye tooltool noonoonoo ye
 lodi medana yo titaru panga i.

³¹ E di Yuda tina ngan tikapge bet titoo wer ke
 Maro a bet nen ngan Maro iwete di ye tooltool
 noonoonoo, bong ngan le tiap.

³² Nga gelei a iwete di ye tooltool noonoonoo
 tiap nga? Yesoo, di ngan tikapge bet tiyei tooltool
 noonoonoo ye dada ke tarungu lodi medana tiap,
 bong ye urata kidi tapdi yo tiyei nga. Atoo, di ngan
 dawa ben di tooltool yo kedi saurai ye pat a timol
 nga.

³³ Le dawa ben tina Rau ke Maro iwete nga,
 “Kapalongo, au i ape pat atu la iken Saion^{*} ni.
 Ye in dawa ben pat yo di tooltool kedi isaurai
 ye a timol,
 inbe dawa ben pat yo di tooltool titut kedi ye
 a timol du tana i.
 Bong kumata bet tool sa itara lono medana ye nga,

[☆] **9:29** Esai (Aisaia) 1:9
 Yerusalem in iken ye i.

^{*} **9:33** Kawal Saion in la malala mai

ngan ye in o ke bet moomoonoo tiap.”☆

10

Paulu Lono Mai San Bet Maro Ipamulu Di Tooltool Ki Yo Isrel Nga

¹ Ang di diek nga, au i so yo lok panga mai san i, in nen, bet Maro ikap di tooltool kiau ke Isrel a ipamulu di ye so dook tiap yo bet igarung di i. Ngan la le kanakana ngan apatarau pang Maro bet ikap di a ipamulu di nga.

² Ngan au i lok galanga ye di, le awete betanga moolmool pang nen, di ngan lodi mai san bet tiye Maro tigauagaua dook mata, bong lodi galanga ye dada yo bet tiyei a bet nen ngan Maro lon ponana ye di, ngan tiap.

³ Di ngan lodi galanga ye dada yo bet Maro ilon di a bet tiyei tooltool noonoonoo ye matana, in tiap. Bong tikapge bet titoo dada kidi tapdi leu, nen le lodi bet tiraua pang dada dook mata yo bet Maro iwete di tooltool bet di ngan noonoodi ye i, in tiap.

⁴ Bong dada yo ke toongoo wer i, in imot, yesoo Kirisi isi tana i oo. Le dookoot nga, di sima tooltool le imot yo titara lodi medana ye soo so yo iyeei pang di in nga, ngan Maro ole iwete di ye tooltool noonoonoo ye lo medana kidi yo titaru panga i.

Maro Ipamulu Di Tooltool Yo Titara Lodi Medana Bet Yesu Kirisi In Tool Mai Nga

☆ **9:33** Esai (Aisaia) 8:14; 28:16

⁵ Ngan Mose iwodo betanga a ipagalanga dada yo bet tool itoo wer a bet nen ngan iyei tool noonoonoo ye Maro matana nga. Le iwete nen, “Tool bet itoo wer ke Maro nga, ngan kanakana ngan ole itoo betanga ki le imot, ngan la bet ikaua nepongo dook mata yo taukan motingi in nga.”[☆]

⁶⁻⁷ Bong di sima tooltool yo Maro iwete di ye tooltool noonoonoo yesoo titara lodi medana pang Kirisi nga, ngan ke bet tiwete pang di tooltool ben Mose iwete, nga lapau. Ngan ye in iwete nen, “Ken lom wetewete nen, ‘Ai, nga ole sei tool bet ilo ete ye malala ke Maro i?’ too, ‘Nga ole sei tool bet idu lopo ye ni kidi matenge i?’ ”[☆] (Ngan betanga tina ngan lono ki nen: Bet tool sa ilo ete inbe iwete pang Kirisi a isi tana, too bet tool sa idu lopo inbe iwete pang Kirisi a ipa ye ni kidi matenge a ise. Bong nen tiap, yesoo Kirisi tani in isi tana oo, inbe ye in Maro ipamaditi ye ni ke matenge a ise oo.)

⁸ Ngan nen le di tooltool yo titara lodi medana pang Kirisi ngan ole tiwete balai? Ole tiwete dawa ben Mose iwete nga. Iyei ne, “Betanga ke Maro in iken potai yang. Moolmool, ye in iken ye lomu inbe ipas a isi diki ye koomu.”[☆] Ngan betanga tani yo iken ye di koot i, in la betanga yo amweteweta pang di tooltool bet titara lodi medana pang Kirisi ye i.

⁹ Ngan betanga tina yo amwetewete pang di tooltool ye in naiti; kumata bet ong in kuwete mallangana la di tooltool matadi bet Yesu in Tool Mai, inbe kutara lom medana bet Maro ipamaditi ye ni kidi matenge nga, ngan Maro ole ikau ong a

[☆] **10:5** Urata ke Paroranga So (Wok Pris) 18:5 [☆] **10:6-7** Wer (Lo) 30:12-13 [☆] **10:8** Wer (Lo) 30:14

ipamulong ye so dook tiap yo bet igarungong i.

¹⁰ Ngan nen, yesoo kumata le tool itara lono medana bet Kirisi imata motong Maro ipamaditi nga, ngan Maro ole iweta ye tool noonoonoo. Inbe kumata bet iwete mallangana la di tooltool matadi bet Yesu in Tool Mai nga, ngan ye in Maro ole ikauu a ipamule ye so dook tiap yo bet igarungong i.

¹¹ Le ben tina Rau ke Maro iwete nga, “Sei tool bet itara lono medana panga nga, ngan o ke bet moomoonoo tiap.”✧

¹² Ngan la di Yuda inbe di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan dada dook mata gaongo leu la Maro iyei pang di nga. Nen le di tooltool le imot yo titara lodi medana panga nga, ngan Tool Mai kidi ataleu. Inbe ye in Tool Mai tani yo iyei urata dook mata alunu san pang di tooltool yo titoru bet ilon di nga.

¹³ Ngan ben tina Rau ke Maro iwete nga, “Di sima tooltool le imot yo titoro Tool Mai bet ilon di nga, ngan ole ikap di a ipamulu di ye so dook tiap yo bet igarungong di i.”✧

¹⁴ Bong kumata bet di Yuda titara lodi medana pang Kirisi tiap nga, ngan ole tiyei balai bet titoru a ilon di nga? Inbe kumata bet tilongo betanga ki tiap nga, ngan ole tiyei balai bet titara lodi medana panga nga? Inbe kumata bet tool sa iwetewete bingi dook mata ke Kirisi pang di tiap nga, ngan ole tiyei balai bet tilonga nga?

¹⁵ Inbe kumata bet tiyawar di tooltool sa bet la tiwetewete bingi dook mata ke Kirisi pang di tiap

nga, ngan ole di tooltool tina ngan tiyei balai bet la tiweteweta nga? Ngan Rau ke Maro iwete nen, “Di tooltool lodi ponana mai san ye di tooltool yo tikaua bingi dook mata bet man tiweta nga.”✧

¹⁶ Bong di tooltool ke Isrel le imot la titar talngadi a bet tilongo bingi dook mata, ngan tiap. Ngan ben tina Esai iwete nga, “Tool Mai, ole sei tool bet itara lono medana ye betanga kiong yo amweta i?”✧

¹⁷ Ngan nanga, betanga yo amlonga i, in ipamadi lomam le amtara lomam medana pang Kirisi. Inbe betanga tani, in la bingi dook mata yo ke Kirisi i.

¹⁸ Bong nga bet ator: Di tooltool ke Isrel nga tilongo bingi dook mata lapau, too tiap? Moodoom, di ngan tilonga oo. Le ben tina Dawiti iwodo betanga lo ye Rau ke Maro a iwete nga, “Betanga ke Maro i, in di tooltool tiweta, le ila ye di tooltool nga le imot ke tana i, inbe betanga kidi tina, ngan ila le la itaua motingi ke tana mai i le imot.”✧

¹⁹ Oo, nga bet ator mulu: Di tooltool ke Isrel nga lodi galanga ye betanga ke Maro lapau, too tiap? Moodoom, di ngan lodi galanga ye, yesoo di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan lodi galanga ye, le moolmool, di Yuda lodi galanga ye lapau. Ngan Mose in tool tani yo kulkulunu ngan iwete betanga i. Iyei ne, “Di tooltool yo kakamata di ben so sorok inbe taukadi lo galanga nga, ngan ole ayei dada dook mata pang di.

✧ **10:15** Esai (Aisaia) 52:7 ✧ **10:16** Esai (Aisaia) 53:1 ✧ **10:18** Rau ke Woungu (Buk Song) 19:4

Ngan dada tani yo bet ayeii pang di i, in ole
 iyei ang le matamu gorengana ye so kidi a
 lomu dook tiap pang di.”✧

20 Inbe Maro koonoo yo Esai in iwodo betanga
 mallangana yo Maro iwete panga, ngan lapau.
 Iyei ne,

“Au i, di tooltool yo mugu ngan matadi sarai au
 tiap nga, ngan ole tipusye au.

Inbe di tooltool yo titor yau tiap nga, ngan ole
 apitnai au tauk pang di.”✧

21 Bong di tooltool ke Isrel ngan Esai iwodo be-
 tangana ye di nen,

“Au i ye ke kanakana nga, ngan ayitmaka bek bet
 akiu di tooltool kiau a timan pang yau,

bong di ngan tooltool ke sak noonongoo le
 lodi dook mata bet tilongo betanga kiau
 tiap.”✧

11

Di Yuda Kapala Leu La Tiyei Di Tooltool Ke Maro Nga

¹ Le nga bet ator nen: Nga gelei, Maro in iwala
 murini pang di Yuda yo tooltool ki nga, too? Tiap
 yege! Kakamata, au tauk i tooltool ke Isrel, inbe
 au i sasa ke Awaram, inbe au i apa ye rara yo ke
 Bensamen i.

² Ngan Maro iwala murini pang di tooltool ki yo
 mukot yege ni ngan ipootoo di panga nga, ngan
 tiap. Nga gelei, o lomu kalli ye so yo Rau ke Maro
 iwete ye nga, too? Ngan Maro koonoo yo Ilia, in

✧ 10:19 Wer (Lo) 32:21 ✧ 10:20 Esai (Aisaia) 65:1 ✧ 10:21 Esai
 (Aisaia) 65:2

iwete gogo betanga pang Maro ye di tooltool ke Isrel nen,

³ “Tool Mai, di tooltool ke Yuda nga tiraumata-mata di tooltool yo tikaua koom nga, inbe tisaua kakawa ke paroranga so pong nga lapau. Le dookoot nga autaleu la anepe i, bong nga tikapge bet tiraumatau lapau.”[☆]

⁴ Ngan le Maro iraua betanga ki balai? Iyei ne, “Au tauk i, di tooltool kiau tau limi be ru la tigung turudi a tisung pang kai padodo yo Bal i, in tiap nga. Ngan di la matak kala di a tinepe nga.”[☆]

⁵ Nen le gaongo leu, dookoot katai nga lapau di Yuda kapala leu la tinepe a tiyei ben di tooltool ke Maro nga. Ngan di ngan Maro lono pang di a iyei dada dook mata pang di, inbe ipootoo di panga ye taunu.

⁶ Ngan tiyei urata dook mata sa ngan la le Maro ipootoo di panga nga, ngan tiap. Bong itoo ye taunu lono yo pang di mai san i, in a iyei dada dook mata pang di, ngan la le ipootoo di panga nga. Ngan kumata bet moolmool, Maro ipootoo di yesoo di ngan tiyei urata dook mata nga, ngan o ipootoo di ye yo lono pang di a bet iyei dada mata pang di, ngan tiap.

⁷ Le ole tawete balai? So yo di tooltool ke Yuda lodi panga mai san a tikapge bet tikauu i, in di le imot tikauu tiap, bong di tooltool kapala leu yo Maro ipootoo di panga, ngan di leu la tikauu nga. Bong di tooltool budanga mai ke Yuda ngan Maro iyei di le kutodi imede mata le ke bet tikauu tiap.

⁸ Le dawa ben tina Rau ke Maro iwete nga,

[☆] **11:3** Kuto Maimai Rau Atu Ki (1 King) 19:10, 14 [☆] **11:4** Kuto Maimai Rau Atu Ki (1 King) 19:18

“Di ngan, Maro iyei di le tinepe dawa ben tool iken mata le iken kalli nga.

Ngan nen le se dookoot katai nga, ngan matadi nga ke bet tikamata so ye tiap, inbe talngadi nga ke bet tilongo betanga ye tiap lapau.”☆

⁹ Inbe dada tina yo Maro iyei pang di Isrel tina nga, ngan dawa ben Dawiti ipatarau pang Maro bet iyei pang di koi ki nga. Iyei ne,

“Tool Mai, au i lok bet ole kuyeie kakawa yo kaningi kidi iken ye i, in le iyei ben pit a kedi saurai ye.

Inbe kuyeie so dook mata yo kidi i, in le iyei ben tana gimono a timol ye.

Ngan ye dada tani in ole tikaua urata dook tiap kidi kootoonoo.

¹⁰ Inbe au i lok bet ole kuyeie di le matadi lono todotodo a bet nen ngan tikamata ni mulu tiap.

Inbe kupaloko urata moonoo ilo podi, a bet nen ngan kadedi imaloi le iken nen le ipa so.”☆

¹¹ Nga bet ator mulu nen: Di tooltool ke Yuda yo kedi saurai a timol nga, ole gelei, o ke bet Maro ipamulu di tiap, too? Tiap yege! Ngan nen, yesoo ye dada dook tiap kidi ke sennene yo tiyei nga, ngan la Maro ikap di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap ngan a ipamulu di ye so dook tiap yo bet igarung di in nga. Ngan Maro iyei nen, a bet di Yuda tikamata ngan matadi gorengana ye dada

☆ **11:8** Wer (Lo) 29:4; Esai (Aisaia) 29:10 ☆ **11:10** Rau ke Woungu (Buk Song) 69:22-23

dook mata yo iyei pang di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga.

¹² Le kakamata, di Yuda tiyei dada dook tiap ke sennene, ngan la Maro iyei dada dook mata pang di tooltool kapala yo ke tana mai i le imot nga. Inbe ye kene yo di Yuda tigege dada dook mata ke Maro ye in nga, ngan le iyei dada dook mata pang di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga. Le kumata bet iyei dada dook mata pang di tooltool kapala ye kene yo di Yuda tiyei dada dook tiap panga nga, ngan ole gelei kumata bet di Yuda le imot tiyei dada dook mata inbe tiportak lodi a timan pang ye nga? Kumata bet nen nga, ngan ole lon ponana ye di a iyei dada dook mata pang di tooltool le illos tina yo iyei pang di mugu nga.

Maro Ikap Di Tooltool Kapala A Ipamulu Di Lapau

¹³ Au i nga bet aseke betanga kiau inbe awete pang ang di tooltool yo kapa ye rara kidi Yuda tiap nga. Ngan nen, au i Maro ipootau bet ayei aposol pang di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga. Inbe au i lok ponana mai san ye urata yo Maro ikauu pau bet la awetewete bingi dook mata ke Kirisi nga.

¹⁴ Inbe urata yo ayeii i, in au i nga asere dada nangai yo dook mata ke bet ayei di tooltool yo rara kiau au tauk nga le matadi gorengana ye so dook mata yo Maro iyeii pang di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga. Ngan au i akapge bet ayei nen nga, ngan bet nen a Maro ole ikap di sa a ipamulu di.

15 Yesoo ye kene yo Maro iwala murini pang di Yuda kapala ye in nga, ngan la le ila a la iyei di tooltool kapala yo ke tana mai i le imot nga, a bet man tiye tigauagaua nga. Nen le lomu tar bet ole iyei balai ye kene yo bet iyei di Yuda a man tiye tigauagaua mulu ye in nga? Ngan ye in ole iyei di le tinepe dawa ben tool yo imadit ye ni ke matenge a inepe matana rerene mulu i.

16 Le matamu too ye momo kidi Yuda. Di ngan bet tikarata porong dukumu nga, ngan tikap pattu a tiyei paroranga pang Maro ye mugu ngan, a bet nen ngan iyei tarkilanga ben porong le imot ngan ke Maro. Inbe gaongo leu, kumata bet kai tamana ikap ramini pang Maro nga, ngan kai bene le imot ngan ke Maro lapau.*

17 Ngan di Yuda nga dawa ben kai olip moolmool yo isup kumu lono i, inbe ang di tooltool yo kapa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan dawa ben kai olip gok yo ikodo kumu gigini ke diki i. Le dookoot nga, ngan ben kumu tamana igoromkat olip yo moolmool i, in bene kapala du tana, inbe la ikap olip gok tani yo ikodo ke diki in bene man ipakere lo ye olip tani yo ikodo kumu lono i, in a ikol bene tina yo igoromkat nga. Le ang kaye di bene yo iken nga, ngan kakap so dook mata ye ran ki yo ipa ye kai ramini a ise nga.

18 Bong ang di tooltool yo ben kai olip gok bene nga, ngan ken kawete a koomu maimai pang di Yuda yo Maro igoromkat di a tidu tana, ngan be. Bong bet koom payitang nga, ngan lomu tut nen,

* **11:16** Ngan betanga yo iwete ye porong le kai nga, ngan inan-pootoo di maimai kidi Yuda yo mugu nga. Di ngan ke Maro, le di sasa kidi tina ngan ke Maro lapau.

ang ngan la kapamede kai ramini nga tiap, bong kai ramini la ipamedang i.

¹⁹ Nen le ang ngan ole kawete nen, “Kai bene yo Maro igoromkat a ikatte di nga, ngan bet nen a ikau am a ipakeram amlo ye nedi.”

²⁰ Moolmool, di ngan ye yo Maro igoromkat di nga, yesoo titara lodi medana pang Kirisi tiap. Bong ang ngan kakodo le kamede dook mata ye lomu medana yo kataru pang Kirisi i. Ngan nanga, ken ang tapmu kayitmakang le kalo ete be, bong katattadaia tool tani yo igoromkat kai bene kapala i.

²¹ Yesoo, Maro in ipatau di kai bene yo moolmool ngan a iken ye nedi tiap, le ang ngan o ke bet ipatau ang tiap lapau.

²² Nen le kakamatang dook leu! Maro in lono pang di tooltool a iyei dada dook mata pang di, inbe katen malmal a iyei dada dook tiap pang di tooltool lapau. Ngan ye in katen malmal pang di Yuda yo tigege dada dook mata ki nga, bong ang di tooltool yo kapa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan ye in lono pang a iyei dada dook mata pang. Le kaparama lomu medana yo kataru panga i, a bet nen ngan iyei dada dook mata pang le ikenen leu. Ole nen ngan isaputang a kakoo lapau.

²³ Inbe di Yuda tina, ngan kumata le bet tiportak a titara lodi medana pang Kirisi nga, ngan Maro ole ikap di a ipakere di lo ye nedi mulu. Yesoo, Maro in gurana ki ke bet ikap di a ipakere di tilo ye nedi mulu.

²⁴ Yesoo, ang di tooltool yo kapa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan dawa ben kai olip gok yo ikodo kumu gigini ke diki, in bene. Ngan kumu

tamana tani in ikau ang la ipakerang lo ye olip moolmool yo ikodo kumu lono i. Ngan tina ikau ang a ipakerang lo ye kai olip yo san in nga, ngan o ke bet ikap di Yuda a ipakere di lo ye nedi mulu lapau. Ngan urata tani in ke bet imoo panga tiap.

Maro Ole Ikap Di Yuda A Ipamulu Di Lapau

²⁵ Ang di diek nga, ken lomu sarrara ye betanga ke Maro yo mugu ngan iken sollono nga be, inbe ken lomu tar bet ang ngan dook mata le kallos di Yuda, ngan be lapau. Ngan di tooltool ke Isrel tina ngan Maro iyei di a kutodi mede mata le ke bet lodi galanga ye betanga ke Maro tiap. Inbe di ngan ole tinepe nen le lo di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap ngan titara lodi medana pang Kirisi a kinkatingi kidi ole lo ige kinkatingi yo Maro lono dook mata ye i.

²⁶ Lo ngan bet Maro ole ikap di Isrel le imot a ipamulu di ye so dook tiap yo bet igarung di i. Le dawa ben betanga yo Esai iwodo a iken ye Rau ke Maro nga, ngan iwete nen,

“Tool yo bet ikap di tooltool a ipamulu di ye so dook tiap yo bet igarung di i, in ole ipa ke Saion.

Ye in ole iyei di sasa ke Yakop ngan le tiwala muridi pang Maro mulu tiap.

²⁷ Le i betanga medana yo apamede pang di, in naiti:

Ole agiri sennene kidi yo tiyei nga le imot.”✧

²⁸ Ngan tina di ngan tiwala muridi pang bingi dook mata nga, le Maro ikamata di ben koi ki, ngan la le iyei dada dook mata pang ang di tooltool

✧ 11:27 Esai (Aisaia) 59:20-21; 27:9; Yedimia (Jeremaia) 31:33-34

kapala nga. Bong tina Maro ipootoo di Yuda panga ye taunu nga, le ye in lono pang di go, yesoo ipamede betanga pang di sasa kidi yo kulkulunu nga.

²⁹ Ngan nen, yesoo kumata bet Maro ipootoo di tooltool panga ye taunu koot nga, ngan ke bet iportak mulu tiap. Inbe kumata le iwete bet iyei dada dook mata sa pang di koot nga, ngan ke bet ilele lono ye mulu tiap.

³⁰ Mugu ngan, ang di tooltool yo kapa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan kasak noonongoo a katoo dada dook mata yo ke Maro nga tiap. Bong ye kene yo di Yuda tisak noonongoo a tigege dada dook mata ke Maro nga, ngan la le Maro ikoo ye di a mala ilele lono yang a iyei dada dook mata pang nga. Le di ngan tipamaditi dada yo bet Maro ilonang ye i. Ngan gaongo leu,

³¹ ang ngan kapamaditi dada yo bet Maro ilon di Yuda ye i. Ngan dookoot nga di Yuda yo tisak noonongoo a tigege dada dook mata ke Maro nga, ngan bet nen a dada tina yo iyei pang a ilele lono yang nga, ngan ye dada gaongo leu la bet ole ilele lono ye di a iyei dada dook mata pang di ye lapau nga.

³² Ngan di tooltool le imot yo lodi bet tisak noonongoo inbe titoo dada dook mata ke Maro tiap nga, ngan Maro ilele di tiap, bong imarra di a bet nen ngan dada dook tiap kidi tina, ngan ipau di. Ngan iyei nen, a bet nen ngan pang dama ni ngan ke bet lon mulumulu ye di a ilon di le imot.

Paulu Iyitmaka Maro Ene

³³ Lo galanga ke Maro i, in dook mata kaiye le dawa ben balingi mai! Inbe ye in lo galanga ki maiyoko kaiye, le illos lo galanga kidi tooltool nga le imot. Ngan nen le tool sa ke bet lon galanga ye so yo Maro lon taru bet iyeei, in tiap. Inbe tool sa ke bet lon galanga ye dada tani yo Maro lon wetewete ye bet ole itoo, in tiap lapau.

³⁴ Ngan ben betanga yo iken ye Rau ke Maro ngan iwete nga,
“Sei tool lon galanga ye so yo Tool Mai lon kaua urata ye nga?”

Inbe sei tool bet ikap noonoongoo panga i?”[☆]

³⁵ “Inbe sei tool ikap so pang Maro,
lo ngan bet Maro irau ki a ikap so panga ye so ki tina, ngan kootoonoo i?”[☆]

³⁶ Le lod galanga nen, so nga le imot ngan Maro la itar nga, le punu la ye in. Inbe dookoot nga, ye la matan kala di a ikenen i. Inbe ye in itar di a bet nen ngan tiyeie ene le ilo ete. Le tayitmaka ene le ilo ete ke bet di tooltool tipayiti ye le ikenen leu le taukan motingi. Moolmool.

12

Takau Idi Pang Maro Ben So Ke Paroranga Yo Magurene I

¹ Ngan la di diek nga, Maro lono paidi a iyei dada dook mata paidi oo, le nga bet awete le kook mede ye betanga pang nen, bet kakaua tinimu mai in le imot pang Maro a iyei dawa ben so ke paroranga yo imagurur go i. Ngan paroranga yo nen ngan la dook mata le taukan busunu ye matana, inbe ye

[☆] **11:34** Esai (Aisaia) 40:13 [☆] **11:35** Yop (Jop) 41:11

in ole lon ponana ye nga. Le dada yo nen ngan la urata moolmool yo bet kayei pang Maro nga.

² Inbe ken katoo dada dook tiap yo di tooltool ke tana i tiyei, nga be. Bong kamalum pang Maro a bet nen ngan iportak lomu le lomu galanga ye dada paunu yo lono bet katoo i. Ngan ye dada tani in ang ngan ke bet lomu galanga ye so yo dook mata nga, inbe so yo Maro lon ponana ye nga, inbe lomu galanga ye dada nangai yo itoo ye taunu lono nga.

*Dada Nangai Bet Di Tooltool
Yo Tatara Lodi Medana Ngan Tinepe Ye I*

³ Au i Maro lono pau a iyei dada dook mata pau, le ipootau bet ayei aposol. Ngan la lok bet awete pang ang tina ngan atu atu nen: Ken kumatong ben ong in kulo ete a kuwete bet kullos di tooltool kapala, ngan be, bong kumatong dook ye dada kiong yo kuyei nga. Le kulkulunu ngan kumata lom medana yo kutaru pang Maro i, in ke bet ilonong le kuyei urata maimai yo ke Maro nga ye, too tiap? Lo ngan bet kuwete bet ong in tool balai kooti.

⁴ Ngan dawa ben idi atu atu nga tiniidi nga ataleu, bong soodoo ben bede le kede inbe soodoo kapala ngan alunu san. Ngan soodoo tina yo atu atu nga, ngan tiyei urata gaongo tiap.

⁵ Gaongo leu, idi yo tatara lodo medana pang Kirisi nga, ngan tooltool alunu, bong tagaua le tayei ben tool kanono ataleu. Inbe soonoo tina atu atu nga, ngan ke bet tinepe ki ki tiap, bong tigaua le atu, inbe tiparlon ye urata kidi.

⁶ Ngan idi nga, Maro lono paidi a iyei dada dook mata paidi, inbe ikap urata matana ki ki paidi ye lo ponana ki. Ngan la kumata le tool atu bet Maro ikaua urata atu panga ye lo ponana ki ke bet ikaua Maro koonoo a iwetewete betanga ki pang di tooltool nga, ngan dook mata bet iyeie urata ki tani in. Ngan nen le soo betanga yo Maro ikap panga bet iwete nga, ngan ole iwete dawa ben tina yo itara lono medana ye nga.

⁷ Inbe tool san in kumata bet Maro ikaua urata panga ke bet iyei urata bet ilon di tooltool ye nga, ngan dook mata bet iyeie urata ki tani in. Inbe tool san in kumata bet Maro ikaua urata panga ke bet ipatomonai di tooltool nga, ngan dook mata bet iyeie urata ki tani in.

⁸ Inbe kumata bet tool san, in Maro ikaua urata panga ke bet ipamede lodi a bet tikodo le timede ye dada yo dook mata nga, ngan dook mata bet iyeie urata ki tani in. Inbe kumata bet tool san, in Maro ikaua urata panga ke bet ipoto so ki a ikap pang di tooltool kapala yo taukadi so nga, ngan dook mata bet iyeie urata ki tani in a ikap pang di le mai. Inbe kumata bet tool san, in Maro ikaua urata panga ke bet iyei tool kuto mai nga, ngan ikodo le imede bet iyeie urata ki tani in moolmool. Inbe kumata bet tool san, in Maro ikaua urata panga ke bet lono pang di tooltool a ilon di nga, ngan dook mata bet lon ponana inbe iyeie urata ki tani in.

Lodo Pang Di Diede Mai San Moolmool

⁹ Ole lomu mai san pang di tooltool kapala ye dada yo moolmool, in leu. Inbe kakatte dada yo

dook tiap nga le ipa so, bong kaparama dada yo dook mata ngan le imede yang.

¹⁰ Inbe karaia lomu mai i le imot pang di diemu kapala a lomu pang di mai san dawa ben lomu pang di rara kiang mai san nga. Inbe kakamata di diemu ben di ngan edi maimai yang, inbe ang ngan emu isi lopo ye di.

¹¹ Inbe ken tinimu booroomoo be, bong tinimu bese. Le ye kene yo bet kayei urata ke Tool Mai ye in nga, ngan katara lomu mai i le imot ye inbe kayeii le guramu.

¹² Inbe lomu ponana ye so yo katar matamu pang Maro a kanamu bet ikauu pang i. Inbe kakodo le kamede dook mata ye moonoo yo pombe pang yang nga. Inbe kamot ye pataraungu be, bong kapatarau le ikenen leu.

¹³ Inbe kalon di tooltool ke Maro yo timaka ye so nga, a kakap so kiang ngan sa pang di. Inbe di tooltool yo tipa lowo pang yang nga, ngan kakap di lo rumu kiang a matamu kala di.

¹⁴ Inbe kumata le di tooltool kapala tikamatang ben katoos Kirisi le bet tigarungang nga, ngan kayei urata dook mata pang di. Nen le ken kawete betanga dook tiap sa yo bet kagarung di ye, ngan be, bong katoro Maro bet iyei dada dook mata pang di.

¹⁵ Inbe kumata le bet di diemu lodi ponana nga, ngan kaye di lomu ponana. E kumata le bet di diemu lodi madoko nga, ngan kaye di lomu madoko lapau.

¹⁶ Inbe kaye di diemu kagauagaua dook mata a kanepi ye lo silene. Le ken koomu payitang a kayitmakang be, bong karautoo ang le du kaye di

tooltool yo taukadi edi nga, ngan kanepa gaongo. Inbe ken katiki a lomu tar bet ang ngan la tooltool ke lo galanga, ngan be.

¹⁷ Inbe kumata bet tool sa iyei dada dook tiap pang nga, ngan ken karau ki a kayei dada dook tiap panga lapau be. Bong ole kakauwai dook ye soo so yo bet kayei ngan dook mata ye di tooltool matadi nga.

¹⁸ Inbe ang ngan kakapge bet kaye di tooltool nga le imot kagauagaua dook mata, inbe kanepa ye lo silene. Le soo urata yo ke bet kayei a nen ngan kaye di kagauagaua dook mata ye nga, ngan kayei.

¹⁹ Ang di diek yo lok pang mai san nga, kumata bet di tooltool sa tikap masngana pang nga, ngan ken karau kidi a kakap masngana pang di be. Bong katar manga pang Maro a bet ipitnaia malmal ki pang di a iyemenai di. Yesoo, betanga ke Tool Mai yo tiwodo a iken ye Rau ke Maro ngan iwete nen, “Au i la gurana kiau ke bet ayemenai di tooltool ye sennene kidi yo tiyei nga. Inbe au i la bet arau dada dook tiap kidi tina yo tiyei ngan kootoonoo i.”[☆]

²⁰ Bong ngan ole kayei ben tina betanga yo tiwodo a iken ye Rau ke Maro nga. Ngan iwete nen,

“Kumata bet koi kiong pitola nga, ngan kop kaningi a kupakani ye;
inbe kumata le bet moraku nga, ngan kop ran panga a iyin.

Ngan kumata bet kuyei dada dook mata nen panga nga,

[☆] **12:19** Wer (Lo) 32:35

ngan ole moomoonoo ye dada dook tiap ki yo iyei pong nga.”✧

²¹ Ngan nen le ken kakauwai yang dook, ole nen ngan dada dook tiap tina yo di tooltool tiyei nga ole irautoo ang. Bong kumata bet nen nga, ngan kayei dada yo dook mata nga, a bet nen ngan ole irautoo dada dook tiap yo tiyei nga.

13

Taraua Pang Di Kuto Maimai A Tanepe Parmadi

¹ Ang di tooltool nga le imot ole karaua pang di tooltool kuto maimai kiang a kanepe parmadi. Yesoo, di kuto maimai nga di tapdi bet tiyei kuto maimai tiap, Maro la itar di bet tiyei kuto maimai nga. Le di kuto maimai yo dookoot tinepe nga, ngan Maro la itar di nga.

² Ngan nanga, sei tool yo lono bet inepe di kuto maimai parmadi tiap i, in inepe la betanga yo Maro itar bet di kuto maimai tiyei urata ye ngan parmana tiap lapau. Le di tooltool yo tiyei nen nga, ngan tiyolo pang di bet tiyemenai di ye dada dook tiap kidi yo tiyei nga.

³ Inbe di kuto maimai nga Maro itar di bet tiyei di tooltool yo tiyei dada dook mata nga, a bet nen ngan titattadai, ngan tiap, bong di tooltool yo tiyei dada dook tiap nga. Nen le ang tina nga sei lono bet itattadai di kuto maimai tiap nga, ngan ole iyei dada yo dook mata ngan leu. Ngan kumata bet iyei nen nga, ngan ole lodi ponana ye a tipayiti ye.

⁴ Yesoo, di kuto maimai tina ngan kapraingi ke Maro. Inbe Maro itar di a bet tilonang le kanepe

✧ **12:20** Burungu Dook Mata (Gutpela Sindaun) 25:21-22

dook mata. Bong kumata le bet ang tina ngan sa bet iyei dada dook tiap nga, ngan ken ittadai di, yesoo di ngan, Maro ikap sorok gurana pang di tiap, bong bet tiyemenai di ye. Ngan di ngan kapraingi ke Maro, le ye punu in la le tipitnaia kate malmal ke Maro pang di tooltool yo tiyei dada dook tiap nga bet tiyemenai di ye i.

⁵ Ngan la dook mata nen, ole karaua pang di kuto maimai a kanepi parmadi, yesoo di ngan ke bet tiyemenai ang, inbe in dada dook mata tani yo lod wetewete paidi ye bet tatoo lapau i.

⁶ Le ye punu, in la kakap pat pang di tooltool kuto maimai, yesoo di ngan kapraingi ke Maro. Le ye pat tina yo kakap pang di nga, ngan la bet kanakana ngan tiyei urata tina yo Maro itar di bet tiyei nga.

⁷ Le kakap soo so yo di kuto maimai tiwete bet kakap pang di nga. Le kumata bet tiwete ye kaungu pat nga, ngan kakap pat pang di bet tiyei urata kidi ye. Inbe kumata bet tiwete ye geingi urata nga, ngan kayei urata yo bet kalon di ye nga. Le di tooltool yo Maro itar di bet katattadai di nga, ngan katattadai di. Inbe yo itar di le edi maimai nga, ngan karaua pang di.

*Lodo Pang Di Diede Mai San,
Yesoo Lal Ke Tool Mai Yo Bet Isi Ye I, In Potai Oo*

⁸ Ken kagege bun kiang sila ikino le karaua tiap, ngan be. Bong so ataleu yo bet iyei ben bun pang a bet iken nen i, in nen; bet lomu pang di diemu atu atu mai san. Ngan nen le sei tool yo lono pang di diene mai san i, in itoo wer le imot yo ke Maro nga.

⁹ Ngan wer kapala yo Maro iwete ngan nen, “Ken kuyei bauk be,” inbe “Ken kuraumata di tooltool be,” inbe “Ken kupinaw be,” inbe “Ken matamu gorengana ye so kidi tooltool kapala be.”[☆] Bong wer yo iduk wer kapala nga le imot a igaua le ataleu, in nen: “Lom pang di diem mai san dawa ben yo ong taum lom pong mai san nga.”[☆]

¹⁰ Kumata bet lomu pang di diemu mai san nga, ngan ke bet kuyei dada dook tiap sa pang di tiap. Ngan la sei tool yo lono pang di tooltool kapala mai san i, in itoo wer ke Maro dook mata le imot.

¹¹ Ngan awete pang bet kayei nen nga, yesoo ang ngan lomu galanga ye lal yo dookoot nga tanepe ye in oo. Le kamadit ye ni ke kenongo mata a matamu rere, yesoo lal yo Maro iwanga Kirisi bet si ikau idi a ipamulidi ye so dook tiap yo bet igarungidi i, in iman potai oo. Ngan kulkulunu yege ye kene yo tatara lodo medana pang Kirisi ye in nga, ngan lal tani in ben iman potai kasin, bong yo dookoot nga, lal tani in iman potai oo.

¹² Ngan bong i nga potai bet imot, inbe ke nga bet se pombe. Le tagege dada dook tiap yo ke todo lono nga, inbe tayeida dada dook mata yo ke kemai nga. Kumata bet tayeida nen nga, ngan idi nga ole tapanat ye patokongo dawa ben tool ke patokongo yo isousou ye sousoungu medana ke patokongo i.

¹³ Le idi nga ole tayeida dada yo dook mata nga, dawa ben di tooltool yo tinepe kemai ye ni galangana nga. Nen le ken tayin ran medana a kutodo moo ye be, inbe tayeida di diede tagaua bet tayin ran

[☆] **13:9** Pamulenge (Kisim Bek) 20:13-15, 17; Wer (Lo) 5:17-19, 21

[☆] **13:9** Urata ke Paroranga So (Wok Pris) 19:18

medana a la tayeri dada dook tiap pang di tooltool kapala, ngan be. Inbe ken tayeri dada dook tiap ke bauk be, inbe tagarung tiniidi ye dada ben kidi gaunu yo tiyei, ngan be. Inbe ken koodoo parkap a tapatoko be, inbe lodo dook tiap pang di tooltool ye so kidi, ngan be.

¹⁴ Bong takaua Tool Mai Yesu Kirisi dawa ben takaua sousounga a tasousou ye nga. Ngan nen le ken lomu kaua urata ye dada dook tiap ke sennene yo tiniidi iyolidi bet la tayeri, ngan be.

14

Di Tooltool Yo Titara Lodi Medana Bong Tikodo Le Timede Tiap Nga

¹ Kumata le tool bet itara lono medana pang Kirisi, bong ikodo le imede tiap nga, ngan kakauu lapau a kaye kagauagaua. Bong bet nen nga, ngan ken kaye kaparsu ye betebetanga ye dada tani yo lon taru bet dook too dook tiap, in be.

² Kakamata, tool atu in itara lono le imede pang Kirisi, nen le so le imot nga dook mata panga ke bet ikan. E tool san yo itara lono medana, bong ikodo le imede tiap i, in itattadai nen, o Maro igunkala bet ikan asara medana tiap, le ole ipas le ikan sorok kaningi leu.

³ Le tool yo so le imot ngan dook mata panga bet ikan i, in ke bet matan ru tool san yo ikan asara medana tiap i, in tiap. Inbe tool yo ikan asara medana tiap i, in ke bet lon wete bet tool yo ikan so nga le imot in ikapsap ye sennene le dook mata ngan ke bet Maro iyemenaii ye, ngan tiap. Yesoo, tool yo nen i, in Maro lono dook mata panga a ikauu panga lapau.

⁴ Ngan la ong i tool balai a bet kuwete kapraingi ke tool san in iyei urata dook tiap nga? Ngan tool kuto mai ki leu la ole iwete bet kapraingi ki in iyei urata dook mata, too iyei urata dook tiap i. Ngan nen le kapraingi yo ke Tool Mai i, in ole iweta bet ye in iyei urata dook mata, yesoo Tool Mai ke bet ipamede le ikodo le imede inbe iyei urata yo ki nga.

⁵ Ngan gaongo leu, tool atu in ole lon wete bet ke atu in maiyoko ye Maro matana le illos di ke kapala. E tool san in ole lon wete bet ke tina nga le imot ngan gaongo leu. Ngan dook mata, bong di atu atu ole tikanamai di dook ye soo so yo lodi wetewete ye nga, ngan itoo Maro lono, too tiap.

⁶ Le sei tool yo lon wete bet ke atu in dook mata panga bet isung ye i, in isung ye ke tani a bet nen ngan Tool Mai lon ponana ye. Inbe sei tool bet ikan asara medana i, in iyei nen a bet nen ngan Tool Mai lon ponana ye, yesoo ye in iwete lo ponana ki pang Maro ye. Inbe sei tool yo ikan asara medana tiap i, in iyei nen a bet nen ngan Tool Mai lon ponana ye lapau, le iwete lo ponana ki pang Maro ye.

⁷ Ngan idi tina nga sa ke bet iwete bet nepongo ki yo ke tana i, in bet nen a nen ngan inepe a ye taunu iyei mai panga, ngan tiap. Inbe idi tina nga sa ke bet iwete bet matenge yo ki i, in bet nen a nen ngan ye taunu iyei mai panga, ngan tiap lapau.

⁸ Nen le kumata bet tanepe matada rerene go nga, ngan bet tayeie Tool Mai a lon ponana ye nepongo kiidi. Inbe kumata bet tammata nga, ngan bet tayeie Tool Mai a lon ponana ye matenge kiidi lapau. Ngan nanga, kumata bet idi nga

tanepe matada rerene go, too tammata, ngan idi nga ke Tool Mai leu.

⁹ Yesoo, ye punu yo a le Kirisi imata motong imagur mulu ye i, in bet nen a iyei Tool Mai pang di tooltool le imot yo timmata nga, inbe yo timagur nga.

¹⁰ Ngan ong in soo tool a lom wete bet em atu in tool ke geingi sennene le dook mata bet Maro iyemenaii ye nga? Too, ong in soo tool a bet matam ru di diem nga? Ngan idi le imot nga ole takodo dama ke Maro ye kakawa ki, inbe ikarata betanga kiidi.

¹¹ Le dawa ben betanga yo tiwodo a iken ye Rau ke Maro nga,

“Au i Tool Mai yo anepe nen le taukak motingi i.

Inbe awete betanga medana nen:

Di tooltool nga le imot ole tigun turudi ke dama kiau,

inbe di le imot ole tiwete nen, ‘Moolmool, ong in la Maro i.’ ”✧

¹² Le moolmool, ye kene tani in idi tina nga atu atu ole idi taudu tawetewetidi pang Maro ye dada kiidi yo tayei nga.

¹³ Ngan nanga, ken lod wetewete bet dada yo ede san iyei, ngan dook tiap le dook mata bet Maro iyemenaii ye, ngan dookoot. Bong dook mata ki ngan ole idi taudu lod mede bet tayei dada yo ke bet di diede titoo idi ye ngan tisaurai ye a timol, ngan be.

¹⁴ Ngan au i atara lok medana pang Tool Mai Yesu Kirisi, inbe ye in ipagalanga lok le lok galanga moolmool nen: So le imot yo ke kaningi

✧ 14:11 Esai (Aisaia) 45:23

ngan sa yo dook tiap ke bet takani tiap, ngan tiap. Bong kumata le tool atu lon tar bet so in giri leu le dook tiap ke bet ikani tiap nga, ngan ken ikauwai ye dook leu, yesoo kumata le bet ikana so tani in nga, ngan ye in ikapsap ye sennene.

¹⁵ Inbe ong in, kumata le kono so atu la em yo ikanen so nen tiap in matana nga, ngan ole kugarungu lono, le kutoo dada yo bet lom panga mai san ye in mulu tiap. Le ken kuyeie em yo Kirisi imata ye koot i, in a bet ilene ye so yo kon, nga be.

¹⁶ Le kakamatang dook ye so yo lom tar bet ngan dook mata ke bet kakan nga, ole nen ngan ang tapmu kayolo pang le di diemu tigarungang ye betanga.

¹⁷ Ngan nanga, kumata bet idi nga di tooltool yo Maro ipootoo di panga ye taunu bet matan kala di nga, ngan ke bet lod kua urata mata ye dada ke kaningi le yinungu tiap, bong ole lod kua urata ye dada yo bet taye tooltool noonoonoo ye matana i. Inbe ole lod kua urata ye dada yo bet Amunu Silene ikaua lo silene ki paidi a iyei lodo a lod ponana ye i.

¹⁸ Yesoo, sei tool bet itoo dada dook mata nen a iyei urata pang Kirisi nga, ngan ye in Maro lon ponana ye, inbe di tooltool ole tipayiti ye dada ki yo iyei nga.

¹⁹ Ngan nen le ole takapge bet le tatoo dada dook mata yo bet taye di diede tagauagaua dook mata ye i, inbe tapamadit di diede lodi a bet tikodo le timede ye lodi medana yo titaru i.

²⁰ Le kukauwai dook leu, ole nen ngan so yo koni i, in ole igarungu urata yo Maro iyeii pang em i. Moolmool, so ke kaningi nga sa yo bet dook tiap,

ngan tiap, bong kumata le kono so yo em in ke bet ikani tiap le imol ye sennene nga, ngan ong in kuyei sennene lapau.

²¹ Ngan kumata le bet kon asara medana, too kuyin ran medana yo wain i, too kuyei so kapala mulu le bet em atu imol ye sennene nga, ngan dook mata bet ken kuyei nen mulu be.

²² Nen le so yo kutara lom medana bet ngan dook mata too dook tiap nga, ngan koptutong dook le iken kataunu yong kuye Maro leu. Ngan tool yo lon galanga moolmool ben so yo iyei ngan dook mata nga, ngan ole Maro iyei dada dook mata panga le lon ponana ye, yesoo ye taunu lon wetewete ye ngan ke bet igarungu ye so yo iyei, nga tiap.

²³ Bong kumata bet tool atu lon rru ye so yo ikan nga, ngan ye taunu igarungu, yesoo ye in itara lono medana bet so ngan dook mata ke bet ikan, nga tiap. Le so le imot yo itara lono medana bet dook tiap bong iyei nga, ngan ye in ikapsap ye dada dook tiap ke sennene.

15

Talaparai Yidi Leu Be, Bong Talon Di Diede

¹ Idi sima tooltool yo tatara lodo medana inbe takodo le tamede nga, ngan ke bet talaparai yidi leu a lod ponana ngan tiap. Yesoo, idi nga urata kiidi yo bet tayeii i, in ke bet talon di tooltool yo tikodo le timede ye lodi medana tiap nga, a bet nen ngan talon di a tasolo moonoo kidi lapau.

² Ngan nen le idi atu atu nga ole tayeii dada dook mata yo bet di diede kapala tikamata ngan lodi

ponana ye i. Ngan ye dada tani, in ole talon di, inbe tapamede di ye lodi medana yo titaru i.

³ Yesoo, idi nga bet tatoo dada yo ben Kirisi itoo nga, ye in ilaparai ye ye taunu tiap. Le ben Rau ke Maro iwete nga, “Betanga dook tiap yo tiwete a tikapge bet tipammoo ong ye nga, ngan tipaloko lo pok lapau.”[☆]

⁴ Ngan betanga ke Maro yo mugu ngan tiwodo a iken ye rau ki nga, ngan bet nen a ipagalanga lodo ye dada yo dook mata nga. Ngan nen le ipatomonai idi ye dada yo bet takodo le tutube a tasolo urata moonoo yo pombe pang yidi nga, inbe ipamedidi le lodo iken dook mata, a bet nen ngan tatar matada a tanama Maro ye so dook mata yo bet iyeei paidi i.

⁵ Ngan Maro la ilonidi a bet takodo le tutube inbe tasolo urata moonoo yo pombe pang yidi nga, inbe ye in la ipamedidi le lodo iken dook mata i, le apatarau panga nen bet ole iyei ang le kagauagaua dook mata, inbe katoo dada dook mata tina yo ben Yesu Kirisi itoo nga.

⁶ Ngan ole nen, a bet nen ngan lomu le betebetanga kiang nga, ngan igaua le ataleu, inbe kayeie Maro yo Tool Mai kiidi Yesu Kirisi Tamana in ene le ilo ete ke bet di tooltool tipayiti ye.

*Di Tooltool Yo Tipa Ye Rara Kidi Yuda Tiap Nga,
Ngan Tilongo Bingi Dook Mata Lapau*

⁷ Le dookoot nga, ole lomu ponana ye di diemu atu atu nga le imot a kakap di pang, dawa ben Kirisi yo lon ponana yang bet kaye kanepi i. Ngan

[☆] 15:3 Rau ke Woungu (Buk Song) 69:9

kaye i nen, a bet nen ngan kayeie Maro ene le ilo ete.

⁸ Yesoo, au awete pang nen, Kirisi in isi nga bet si iyei kapraingi pang di Yuda bet ilon di. Ye in iyei nen nga bet ipitnaia betanga ke Maro in ben betanga moolmool, inbe ye dada tani yo nen i, in bet iyei betanga medana tina yo Maro iwete pang di sasa kidi ye ngan le kanono pombe moolmool.

⁹ Ngan di Yuda leu tiap, bong bet nen a di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan ole tiyeie Maro ene le ilo ete ke bet di tooltool tipayiti, yesoo tikamata ye yo iyei dada dook mata a lon mulumulu ye di tooltool nga. Ngan nen le dawa ben tina Rau ke Maro iwete nga,

“Le au i ole ayitmaka em kataunu ke di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga.

Inbe ole awouo woungu yo bet ayitmaka em ye nga.”✠

¹⁰ Inbe Rau ke Maro iwete mulu nen,

“Ang di tooltool yo kapa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan kaye di tooltool yo Maro ipootoo di panga, ngan lomu ponana.”✠

¹¹ Inbe iwete mulu nen,

“Ang di tooltool le imot yo kapa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan kayitmaka Tool Mai ene.

Inbe ang di tooltool ke ni mai i le imot ole kawouo woungu a kayitmaka ene ye.”✠

¹² Inbe Maro koonoo yo Esai i, in iwete nen lapau. Iyei ne,

“Ole sasa ke Yesi atu la bet pombe i,

✠ **15:9** 2 Saumel (2 Samuel) 22:50; Rau ke Woungu (Buk Song) 18:49

✠ **15:10** Wer (Lo) 32:43 ✠ **15:11** Rau ke Woungu (Buk Song) 117:1

inbe ye in ole iyei tool kuto mai a matan kala ni mai i le imot i.
 Le di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan ole titar matadi a tinamu ye so dook mata yo bet ikauu pang di i.”[☆]

¹³ Ngan Maro la iyei ang le katar matamu a kanam ye so yo ipamede betanga ye nga. Le apatarau panga nen, bet ole iyei ang le lomu ponana, inbe kanepa ye lo silene ben yo katara lomu medana panga nga. Ngan apatarau yang nen, a bet nen ngan Maro Amunu Silene ipamedang ye gurana ki a kakodo le kamede, inbe katar matamu a kanamu ye so yo bet iyei pang nga.

*Paulu Iyei Urata Bet Ilon Di Tooltool
 Yo Tipa Ye Rara Kidi Yuda Tiap Nga*

¹⁴ Ang di diek nga, au i lok galanga yang nen, dada kiang yo kayei ngan dook mata, inbe ang ngan lomu galanga dook ye dada yo bet kayei so ngan itoo dada dook mata ye i. Le ang ngan ke bet kapatomonai di tooltool kapala lapau.

¹⁵ Ngan betanga pattu yo awodo pang ye rau i nga, ngan betanga medana. Au i akap betanga pang nen, bet nen a apamadit lomu ye mulu, yesoo Maro lono pau a iyei dada dook mata pau le ikaua urata i pau bet ayeii.

¹⁶ Ngan nen le au i Maro ipootau bet ayei kapraingi ke Yesu Kirisi a ayei urata kataunu ye di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga. Inbe au i ben tool ke paroranga so, le awetewete bingi dook mata ke Maro pang di a akap di timan potai ye Maro. Ngan tina nen nga, le Maro Amunu

[☆] **15:12** Esai (Aisaia) 11:10

Silene iyeyi di le tinidi igalanga dook mata ye Maro matana, ben so ke paroranga yo Maro lon ponana ye nga.

¹⁷ Ngan la au i ayitmaka Yesu Kirisi ene le ilo ete ke bet di tooltool tipayiti, yesoo ye in ipamedau bet ayei urata ke Maro.

¹⁸ Inbe au i lok bet awetewete ye urata le so yo kapala, ngan tiap, bong bet awetewete ye urata tani yo Kirisi ipamedau bet ayeii i. Ngan ye in la ilonau a akap di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, a man titara lodi medana pang Maro ye soo betanga le urata yo ayei nga,

¹⁹ inbe ye mos matana matana yo ayei ye gurana yo ipa ye Maro Amunu Silene i. Nen le malala le imot yo iken Yerusalem a ipa so le la Ilirikum nga, ngan apa bet awetewete bingi dook mata ke Kirisi ye le imot.

²⁰ Ngan au i kanakana ngan so yo lok panga mai mata i, in nen: Akapge bet le awetewete bingi dook mata ke Kirisi pang di tooltool yo tilonga tiao nga. Ngan nen, yesoo au i lok bet au tauk ape sawa inbe are rumu lo pono, bong di tooltool kapala tipe sawa, lo ngan bet are rumu ilo pono, ngan tiap.

²¹ Ngan ayei nen le lo ige betanga yo tiwodo a iken ye Rau ke Maro nga,

“Di sima tooltool yo tiwete pang di ye ene pitiao nga, ngan ole tikamata.

Inbe di sima tooltool yo tilongo bingi dook mata ki pitiao nga, ngan ole lodi galanga ye.”[☆]

[☆] **15:21** Esai (Aisaia) 52:15

Paulu Iwete Pang Di Rom Bet Ye In Lono Bet Ikamata Di

²² Ngan tina atu ye panga a betebetanga bingi dook mata pang di malala kapala nga, le taukak manga yo bet amala pang yang ye i.

²³⁻²⁴ Bong dookoot nga ye ni yo awete nin pang koot nga, ngan malala sa mulu yo iken sorok bet la ayei urata ke Maro ye, ngan tiap. Nen le ye kene yo bet adu pang tana mai ke Sipen ye in nga, ngan au i lok tar bet ole mala akamatang mugu ngan, lo ngan bet adu. Ngan au i lok ponana ye yo ayang bet tanepe kasin nga, yesoo ye rai alunu la au i lok bet mala akamatang pa ye nga. Le ole ayang tanepe kasin a imot, lo ngan bet apa nga, ngan lok bet ang kalonau ye panga kiau yo bet adu pang Sipen ye i.

²⁵ Bong dookoot nga ye panga kiau, ngan ole amulu pang Yerusalem a alon di tooltool ke Maro yo tinepe ni ngo, mugu ngan.

²⁶ Yesoo, di tooltool yo titara lodi medana pang Kirisi a tinepe ye tana maimai Masedonia le Akaia nga, ngan lodi ponana a titar pat kidi pattu bet tiyawar lo pang Yerusalem bet lo tilon di tooltool ke Maro yo timaka ye so nga.

²⁷ Di tapdi lodi ponana bet tilon di ye pat kidi nen. Inbe ye dada yo tiyeii nen i, in dook mata san, yesoo di ngan so ben bun kidi bet tirau pang di Yuda. Le kakamata, dada dook mata yo Maro iyeeii pang di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap le ole tikaua nepongo yo taukan motingi i, in ipa ye di Yuda. Le dook mata ngan nen, di nga tilon di Yuda ye nepongo kidi yo ke tana i.

²⁸ Le dookoot nga ole akap loningi kidi tina a lo

atar lo di tooltool yo tinepe Yerusalem ngo, bedi ngan, lo ngan bet adu pang Sipen kooti. Le ye kene yo adu ye in nga, ngan ole apa so le mala matak so ang pa.

²⁹ Nen le au i lok galanga nen, ye kene yo au bet mala pombe pang yang ye in nga, ngan ole mala apamedang ye urata dook mata le imot yo bet Kirisi iyei pang nga.

³⁰ Ang di diek nga, ye Tool Mai kiidi Yesu Kirisi ene, inbe ye Maro Amunu Silene yo iyei ang a lomu mai san pang di tooltool kapala i, in ene nga, ngan atorang nen, bet kasu au inbe ayang tapatarau le gurada pang Maro bet ilonau.

³¹ Le kapatarau pang Maro nen, bet ole ilonau a asur di tooltool ke Yudia yo lodi pang betanga ke Maro tiap a bet tigarungau nga. Inbe kapatarau bet urata ke Maro yo bet ayei Yerusalem nga, ngan ole dook mata ye di tooltool ke Maro yo tinepe ni ngo, matadi.

³² Ngan kumata bet kayei nen le Maro lono dook mata bet amala pang yang nga, ngan au i ole lok ponana ye kene yo bet mala pombe pang yang ye i. Inbe ye kene tani, in ole idi le imot tapamedidi le gurada mulu.

³³ Ngan nen le apatarau pang Maro nen, bet ikaua lo silene ki pang, inbe inepe yang ang le imot. Moolmool.

16

Paulu Iwete Lo Ponana Ki Pang Di Tooltool Yo Tinepe Rom Nga

¹ Au i lok bet akap noonongoo pang ye lidi garup yo Pibi i. Ye in iyei urata ben kapraingi ke

Maro a ilon di tooltool yo tagaua ye bareme ke Yesu a tinepe Senkiria nga.

² Le atorang bet ole kakauu a kayei dada dook mata panga ben di tooltool ke Maro tiyei nga, yesoo ye in emu atu yo itara lono medana pang Kirisi i. Inbe kumata le bet imaka ye soo so nga, ngan kaloni ye, yesoo ye in ilon di tooltool alunu, inbe ilonau lapau.

³ Inbe au lok bet kawete lo ponana kiau pang Pirisila iye Akuila. Yeru ngan aye di amyeyi urata ataleu yo ke Yesu Kirisi i.

⁴ Inbe yeru ngan tirai lodi bet le timmata a tilonau, ngan la le lok ponana ye di nga. Bong autaleu tiap, di tooltool le imot yo tipa ye rara kidi Yuda tiap a tigaua ye bareme ke Yesu nga, ngan lodi ponana ye di mai san lapau.

⁵ Inbe kawete lo ponana kiau pang di tooltool ke Kirisi yo tigaua rumu kidi, ngan lapau.

Inbe kawete lo ponana kiau pang Epainetus. Ye in tool kiau moolmool yo lok panga mai san i. Inbe ye in tool tani yo imugu pang di tooltool ke malala mai Esia ye tarungu lono medana pang Kirisi i.

⁶ Inbe kawete lo ponana kiau pang Madia yo iyei urata mai san bet ilonang ye i.

⁷ Inbe kawete lo ponana kiau pang Andaronikus iye Yunias. Yeru ngan di rara kiau, inbe mugu ngan aye di amnepe ye rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono. Inbe kataunu ye di aposol ngan yeru ngan edi maimai, inbe di ngan tiyei tooltool ke Kirisi mugu, motong la au nga.

⁸ Inbe kawete lo ponana kiau pang Ampiliatus. Ye in ek atu yo itara lono medana pang Tool Mai i, le au i lok panga mai san.

⁹ Inbe kawete lo ponana kiau pang Ubanus, yo taye taye i urata pang Kirisi i, inbe pang ek Sataki yo lok panga mai san i, in lapau.

¹⁰ Inbe kawete lo ponana kiau pang Apeles, ye in ye Tool Mai matana ngan ikodo le imede moolmool.

Inbe kawete lo ponana kiau pang di tooltool yo tiye Aristobulus tinepe, ngan lapau.

¹¹ Inbe kawete lo ponana kiau pang Erodion. Ye in rara kiau.

Inbe kawete lo ponana kiau pang di tooltool yo titara lodi medana pang Kirisi a tiye Nasisis tinepe nga, ngan lapau.

¹² Inbe kawete lo ponana kiau pang di garup ru yo Tiripina iye Tiriposa nga. Yeru ngan tiye kaiye urata ke Tool Mai san.

Inbe kawete lo ponana kiau pang garup san yo Pesis i. Ye in tool kiau moolmool yo lok panga mai san i, inbe ye lapau iye kaiye urata ke Tool Mai san.

¹³ Inbe kawete lo ponana kiau pang Rupus yo iye urata ke Tool Mai dook mata san i, inbe pang tinana lapau. Ye in ilonau dawa ben au tinak la bet ilonau i.

¹⁴ Inbe kawete lo ponana kiau pang Asinkiritus iye Pelegon, inbe Emes iye Patrobas ye Emas, inbe pang di diedi yo titara lodi medana pang Kirisi a tiye di tinepe, ngan lapau.

¹⁵ Inbe kawete lo ponana kiau pang Pilologus iye Yulia, inbe Nereus iye lini garup, inbe pang Olimpas, inbe pang di tooltool ke Maro le imot yo tiye di tinepe nga lapau.

¹⁶ Inbe lomu ponana ye di diemu atu atu a kawarara di, inbe katoos momo kiidi a kasom pangadi ye dada dook mata yo ke Maro i.

Di tooltool yo tigaua ye bareme ke Kirisi ngan le imot nga, ngan tiwete lo ponana kidi pang lapau.

*Paulu Iwete Porai Noonongoo Pang Di Tooltool
Yo Titara Lodi Medana Pang Yesu A Tinepe Rom Nga*

¹⁷ Ang di diek nga, au i lok bet awete le kook mede ye betanga pang nen, ken kakamatang dook leu ye di tooltool yo tikapge bet tiyei ang a kanepes ki ki nga. Ngan di tooltool yo nen nga, ngan ole tigarungang le kamol ye lomu medana yo kataru i, inbe tipatomonai ang ye betanga matana matana yo ke bet ipalelang ye betanga moolmool yo di tooltool ke Maro tipatomonai ang ye mugu i. Le lok bet kanepes manga mooloo ye di tooltool yo nen nga.

¹⁸ Ngan awete pang nen, yesoo di tooltool yo nen nga, ngan tiyei urata ke Tool Mai kiidi Yesu Kirisi tiap, bong di tapdi titoo lodi a tiyei soo dada yo lodi panga mai mata bet tiyei nga, ngan leu. Ngan nen le tiwete ngan ole koodi paweserai betanga kidi, inbe tiyei le gorengana ke bet tiyolo di tooltool yo taukadi lo galanga nga bet titoo di.

¹⁹ Ngan ang ngan tikaua bingi kiang a ingaua ni mai i le imot ye yo katoos betanga ke Kirisi nga. Ngan nen le au i lok ponana le lok ponana mai san ye bingi kiang tani. Bong au i lok bet ole lomu galanga dook ye so yo dook mata nga a nen ngan kayei, inbe kanepes manga mooloo ye so yo dook tiap nga.

²⁰ Maro yo iyei ang le kagauagaua lomu dook mata a kanepi ye lo silene ki i, in ole ilonang a igarungu urata ke Satan palbe leu le du kakodo too ye kemu. Nen le apatarau pang Tool Mai kiidi Yesu Kirisi bet ole lono pang a iyei dada dook mata pang le ikenen leu.

²¹ Ngan Timoti, au ek atu yo amru amyeyi urata ke Tool Mai i, in iyawara lo ponana ki pang. Inbe di rara kiau tol yo Lusius iye Yeson inbe Sosipata nga, ngan tiyayar lo ponana kidi pang lapau.

²² Au Tetius, yo akap betanga ke Paulu inbe awodo ilo ye rau tani i, in ayawara lo ponana kiau pang ang di diek yo katara lomu medana pang Tool Mai nga.

²³ Inbe Gaius iyawara lo ponana ki pang. Ye in matan kalau dook mata ye rumu ki, inbe di tooltool ke Kirisi yo tinepe ni nga, ngan tigaua ye rumu ki lapau.

Inbe Erastus, tool yo matan kala pat ke tool kuto mai ke malala mai tani i, in iye ede san Kuatus, yo itara lono medana pang Yesu i, in yeru tiyayar lo ponana kidi pang.

²⁴ Tool Mai kiidi Yesu Kirisi lono pang a iyei dada dook mata pang ang le imot. Moolmool.

Paulu Iyitmaka Maro Ene

²⁵ Ngan bingi dook mata ke Yesu Kirisi yo aweteweta pang i, in ole Maro ipamedang le kakodo le kamede ye. Moolmool, mukot yege ngan itarkoo bingi dook mata tani le iken sollono,

²⁶ bong dookoot nga, Maro yo inepe matana rerene nen le taukan matenge i, in ipaposi pau aye di diek, le anwetewete ye soo so di Maro koonoo

tiwodo ilo ye rau a iwetewete ye Kirisi nga. Ngan ye in lono bet ipaposi lo mallangana, a bet nen ngan di tooltool ke tana mai i le imot ngan titara lodi medana panga a titoo.

²⁷ Ngan la ye gurana ke Yesu Kirisi yo ilonidi nga, ngan ken tagaua koodoo inbe tayitmaka Maro ataleu yo lo galanga ki mata i, in ene, le ilo ete le ikenen leu le taukan motingi. Moolmool.

Rau Ke Maro
The New Testament in the Arop dialect of the
Arop-Lokep language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Arop-Lokep long
Niugini

copyright © 2022 Wycliffe Bible Translators, Inc.

© Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Arop-Lokep

Dialect: Arop

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2025-03-20

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 20 Mar 2025

6d295e13-7d74-5276-9c6d-7f0499d3adf2